

Ἀλέξανδρος Μ. Σταυρόπουλος

Η ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

Ἱερά
Βασιλική καὶ Σταυροπηγιακή
Μονὴ Ἁγίου Νεοφύτου

4 ~ Κάνιστρο ~ 4

Η ΤΕΧΝΗ
ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

«Κάνιστρο»
Κείμενα Ὁρθόδοξης Πνευματικότητας

Ἐπιλέγει ὁ Σταῦρος Σ. Φωτίου

Ἀλέξανδρος Μ. Σταυρόπουλος
Καθηγητής Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Η ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

Ἱερά
Βασιλική καί Σταυροπηγιακή
Μονή Ἁγίου Νεοφύτου

Πάφος * 1998

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η ΣΤΑΣΗ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ

1. Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ προσώπου καὶ ἡ ψυχολογία 17
2. Ἡ στάση ὑποδοχῆς 19
3. Ἡ ἀποδοχή τῆς στήν ποιμαντική πράξη 24

Η ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

4. Μαθητεία καὶ ἄσκηση διὰ βίου 33
5. Ἡ συμβολή τῶν Πατέρων τῆς ἐρήμου: Ἀββᾶς
Ἰσαάκ ὁ Σϋρος 35
6. Κλιμάκωση τῆς συμπεριφορᾶς 42
7. Ἡ ἀγάπη ὡς συνάντηση ζωῆς 52

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

- Κώστας Καφάτος, *Στή σκήτη* 69
Γιῶργος Θεοτοκάς, *Ἡ συνάντηση* 71

ΕΝΟΣ ΕΣΤΙ ΧΡΕΙΑ

ΒΙΩΝΟΥΜΕ ΣΗΜΕΡΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΕΝΟΣ ΟΛΟΚΛΗ
ρου πολιτισμοῦ: τοῦ πολιτισμοῦ τῆς πείνας καί
τῆς κατανάλωσης, τῆς βίας καί τῆς ἀποξένωσης,
τῆς μαζοποίησης καί τῆς μοναξιᾶς. Ἐνός πολιτι-
σμοῦ πού σ' ἄλλους στερεῖ ψωμί, σέ ἄλλους ἐ-
λευθερία καί σ' ἄλλους νόημα ζωῆς. Ἐρημος ἔν-
δοθεν, ἐρριμμένος ἔξωθεν, ὁ σύγχρονος ἄνθρω-
πος ἀτενίζει ἔντρομος τό θάνατο καί τό μηδέν.
Μόνος μέσα στό πλῆθος, ἐνδεής μέσα στό πλού-
τη, ἀναζητᾷ ἐναγωνίως ἀπελευθέρωση ἀπό τήν
ἀνάγκη καί τήν ὑποταγή, τήν ἀντικειμενικοποίη-
ση καί τήν ἀλογία.

Στήν ἀναζήτηση αὐτή γιά ἄνθηση τῆς ζωῆς ὁ
ἄνθρωπος θά συναντηθεῖ μέ τήν Ἐκκλησία· τήν
Ἐκκλησία τῆς χαρᾶς καί τῆς στοργῆς, τῆς τρυφε-
ρότητας καί τῆς φιλαλληλίας. Καί τοῦτο γιατί ἡ
Ἐκκλησία δέν εἶναι ἀφηρημένη μεταφυσική οὔτε

ἄσαρκη ἰδεολογία ἀλλά ζωὴ πού εὐαγγελίζεται τὴ νίκη ἐπὶ τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου. Χρέος ἄρα καὶ ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι νά μάθει τοὺς ἀνθρώπους νά ἀνταποκρίνονται στήν πρόσκληση ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, νά ἀποκρυπτογραφοῦν τὴν ἑτερότητα τῶν προσώπων, νά μετέχουν στήν ὠραιότητα τῆς δημιουργίας. Οἱ ἄνθρωποι καλοῦνται νά ὑπερβοῦν τὴν ἐμπορευματοποίηση καὶ τὸν καταναλωτισμό, τὸν ὠφελιμισμό καὶ τὴ χρησιμοθηρία, καλοῦνται νά βιώσουν τὴν ὑπαρξή τους αὐθεντικά, ὡς ἀγαπητικὴ ἐνότητα καὶ προσωπικὴ κοινωνία.

Ἄν αὐθεντικὴ ὑπαρξὴ σημαίνει προσωπικὴ ἐμπειρία ἀγαπητικῆς συνάντησης μὲ τὸν Θεό, τότε Ἅγιοι εἶναι οἱ ἄνθρωποι πού βιώνουν τὴν ἐμπειρία αὐτή. Γι' αὐτό καὶ ἐμεῖς, οἱ ἀρχάριοι στήν κλίμακα τῆς ἀλήθειας, ἐμπιστευόμαστε τοὺς Ἁγίους γιὰ νά μᾶς καθοδηγήσουν, μέσα ἀπὸ τὴ δική τους ἐμπειρία, πρὸς τὰ μέγιστα καὶ τίμια τῆς ζωῆς. Οἱ Ἅγιοι παρουσιάζουν στὸν κόσμον τὸν Θεό τῆς ἀφατῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀπειρης φιλανθρωπίας. Ἡ ἀγάπη δίδεται, ἀνταπο-δίδεται καὶ μετα-δίδεται· νά πῶς ὑπάρχει καὶ ἀποκαλύπτεται ὁ Θεός.

Γευόμενος ὁ Ἅγιος τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ στρέφεται πρὸς τὸ συνάνθρωπό του, γιὰ νά τὸν

καλέσει νά συμμετάσχει στήν ἀγαπητικὴ κοινωνία. Καὶ τὸ κάνει αὐτό προσφέροντας στὸ συνάνθρωπό του ἀγάπην ἀπροϋπόθετη, ἀγάπην χωρὶς ὄρους καὶ ὅρια, μιμούμενος ἔτσι τὸν Θεό πού ἀγαπᾷ ἐξίσου καὶ ἀδιαλείπτως τοὺς πάντες. Γι' αὐτό καὶ ὁ Ἅγιος μᾶς δείχνει ὅτι χωρὶς κοινωνία μὲ τὸ συνάνθρωπο ἄνθρωπος δέν ὑπάρχει, ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι συνώνυμη τῆς ἀγάπης, ὅτι δέν ὑπάρχει χειρότερος θάνατος ἀπὸ τὴν ψυχικὴ πενία καὶ τὴ μόνωση στήν ἐγωκεντρικὴ ἐστία.

Ὁ ἅγιος ἀποτελεῖ ἑνσαρκὴ μαρτυρία ὅτι ἡ Ἐκκλησία ὑπάρχει στὸν κόσμον ὄχι γιὰ νά τὸν ἀρνηθεῖ καὶ νά τὸν ἀπορρίψει ἀλλὰ γιὰ νά προσφέρει τὴν ἐλπίδα τῆς ριζικῆς ἀλλαγῆς καὶ μεταμόρφωσής του. Ἡ Ἐκκλησία ὑπάρχει στὸν κόσμον γιὰ νά νοσηματοδοτεῖ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ, νά βοηθᾷ τοὺς ἀνθρώπους νά ὑπερβαίνουν τὸν ἐγωκεντρισμό καὶ τὴν ἀντιπαράθεση, νά προσφέρει τὸ ὄραμα τῆς ἀδελφικῆς ἐνότητας καὶ τῆς παγκόσμιας ἀλληλεγγύης. Καὶ αὐτό γιὰτί μέσα στήν Ἐκκλησία φανερώνεται Ἐκεῖνος, τοῦ ὁποῖου ἡ ἀγάπη ἐσαεὶ ἀναζητᾷ τὴν ἀγάπην τῶν ἀνθρώπων. Στὴν κοινότητα ἀγάπης, στήν κοινωνία ἀδελφοσύνης, στήν ἐνότητα εἰρήνης, ἀποκαλύπτεται Ἐκεῖνος, ὁ αἰώνιος πόθος τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Στὴ συνάξή του παρόντες οἱ ὀδίτες τῆς γῆς καὶ οἱ

πολίτες τοῦ οὐρανοῦ, οἱ φίλοι τοῦ κάλλους καί οἱ φύλακες τῆς ἀλήθειας. Ζῶντες καί τεθνεῶτες ψηλαφοῦν καί γεύονται τήν ὄντως ζωή, φανερώνουν τήν ἀληθινή πολιτεία, στήν ὁποία κάθε διάκριση καί χωρισμός, πού τεμαχίζει ἀνθρώπους καί λαούς, παύει νά ὑπάρχει.

Ὡς νέα ἱεράρχηση ἀναγκῶν, ὡς φιλοθεΐα καί φιλανθρωπία, ἡ Ἐκκλησία ἄγει τόν ἀνθρωποστήν Ἀγάπη, καί ἰδοῦ, Φῶς Χριστοῦ Φαίνει Πᾶσι. Γι' αὐτό καί μακάριοι οἱ μηδέν ἔχοντες, ὅτι κατέχουν τά πάντα· μακάριοι ὅσοι περιφρόνησαν τή δόξα τοῦ κόσμου τούτου· μακάριοι ὅσοι τήν ἀδικία καί τό ψεῦδος ἀρνήθησαν. Μακάριοι οἱ ἀπορρίπτοντες τούς ἐπαίνους καί τίς πρωτοκαθεδρίες, οἱ κεκρυμμένοι δίκαιοι, ὅσων τά ὀνόματα γνωρίζει καλῶς ὁ Θεός. Μακάριοι οἱ ἀνεχόμενοι τή μωρία καί τήν κατηγορία τῶν ἀνθρώπων· μακάριοι ὅσοι πολύ μόχθησαν γιά νά σώσουν τούς ἄλλους.

Μακάριοι οἱ ὑμνῶντες τή συμφιλίωση καί τήν καταλλαγή, μακάριοι ὅσοι σῶμα καί πνεῦμα στούς ἄλλους ἐδώρησαν. Μακάριοι ὅσοι τόν ἐαυτό τους ἐνίκησαν· ὅσοι ἀγάπησαν πρῶτα τούς ἐχθρούς τους. Μακάριοι ὅσοι ἀρνήθησαν πλοῦτο καί δύναμη, πλὴν αὐτήν τῆς ἀγάπης. Μακάριοι οἱ ἀρνητές τοῦ ἐφήμερου· μακάριοι ὅσοι γιά τήν

ἀλήθεια ἐπάλεψαν σφόδρα. Καί τρισμακάριοι ὅσοι τό Σῶμα καί τό Αἷμα τῆς Ἀγάπης ἐγεύθησαν· ὅτι ἀπό τότε βιώνουν τή Ζωή τήν αἰώνιο.

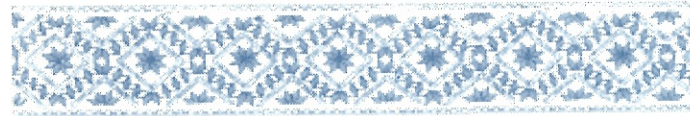
Αὐτή τή ζωή, τῆς αὐθυπέμβασης καί τῆς αὐτοπροσφορᾶς, περιγράφει τό κείμενο πού φιλοξενεῖται στό ἀνά χεῖρας τεῦχος τοῦ «Κανίστρου». Πρόκειται γιά κείμενο πού μᾶς καθοδηγεῖ στή συνάντηση μέ τούς ἄλλους, πού μᾶς προσφέρει δείκτες καί κριτήρια ζωῆς. Μέ ἄλλα λόγια πρόκειται γιά εἰσαγωγικό μάθημα στήν ἐπιστήμη τῆς αὐτογνωσίας καί τήν τέχνη τῆς ἀγάπης. Ἐπιστήμη καί τέχνη ἀπαραίτητες γιά τή καλλιέργεια τῶν διαπροσωπικῶν σχέσεων, γιά τή βίωση τῆς συντροφικότητας, τῆς παιδικῆς ἀθωότητας, τῆς γεροντικῆς σοφίας.

Τό συγγραφέα του, Καθηγητή τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Ἀλέξανδρο Μ. Σταυρόπουλο, εὐχαριστῶ θερμά πού μέ τόση προθυμία μᾶς ἐμπιστεύτηκε τό κείμενό του.

ΣΤΑΥΡΟΣ Σ. ΦΩΤΙΟΥ

Η ΣΤΑΣΗ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ

Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ ΚΑΙ Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ

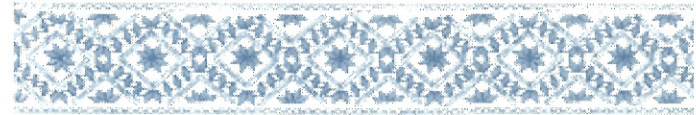
ΤΗ «ΣΥΝΑΓΩΓΗ» ΤΟΥ ΞΕΝΟΥ (ΒΛ. ΜΑΤΘ. 25:35),
τήν υποδοχή τοῦ ἄλλου, σύγχρονα ρεύματα τῆς
Ψυχολογίας, τῆς Ψυχοθεραπείας καί τῆς Συμ-
βουλευτικῆς τήν προβάλλουν ὡς τήν κατ' ἐξοχήν
στάση¹ ζωῆς πού μπορεῖ νά διευκολύνει τήν ἀνά-
πτυξη τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου καί τίς μεταξύ
τῶν ἀνθρώπων σχέσεις. Ἡ οὐμανιστική ψυχολο-
γία, μέ κύριο ἐκπρόσωπό της τόν Κάρλ Ρότζερς
(Carl Rogers) προτείνει τή στάση ὑποδοχῆς σάν
ὄρο ἀπαραίτητο γιά τήν ἀνάπτυξη τοῦ ἀνθρώ-

1. Στάση, σύμφωνα μέ τόν ὀρισμό πού δίνει ἡ Κοινωνι-
κή Ψυχολογία, εἶναι μία ὀλική διαγωγή, πού κινητοποιεῖ
τόν ὅλο ἄνθρωπο καί ἀποτελεῖ τή σύνθεση πλήθους λει-
τουργιῶν. Οἱ γνωστικές, συναισθηματικές καί βουλητικές
λειτουργίες ὀργανώνονται σ' αὐτήν σέ μιά πολύπλοκη δυ-
ναμική δομή. Κάθε στάση προκαλεῖ μίαν ἄλλη στάση πού

που, όταν εισέρχεται σέ σχέση μέ τούς άλλους.² Ο άνθρωπος εἶναι, ὅπως γνωρίζουμε ὅλοι πολύ καλά, «ὄν ἐν σχέσει», καί στό μέτρο πού εισέρχεται σέ σχέση μέ τόν ἑαυτό του καί τούς άλλους ἀναπτύσσεται καί ἀναπτύσσει τίς δυνάμεις του. Ἡ σχέση ὁμως μέ τόν ἄλλο ἢ μέ τούς άλλους μπορεῖ νά παίξει ἢ ἀρνητικό ρόλο, ἀναστέλλοντας αὐτήν τήν ἀνάπτυξη, ἢ θετικό ρόλο, προωθώντας την πιό μπροστά. Εἶναι, λοιπόν, φυσικό, ἡ ἐπιστήμη τῆς ψυχολογίας πού ἐνδιαφέρεται γιά τόν ἄνθρωπο καί τή συμπεριφορά του νά ἀναζητεῖ ἀνάλογους τρόπους καί στάσεις ζωῆς. Στάσεις ζωῆς πού εἶναι δυνατό νά βοηθήσουν ὄχι μόνο στή στενή ψυχοθεραπευτική ἢ συμβουλευτική σχέση, ἀλλά γενικότερα σέ ὅλο τό φάσμα τῆς καθημερινῆς ζωῆς.

μπορεῖ μάλιστα νά ἐξελιχθεῖ σέ ἀντί-σταση. Ἡ στάση ἔχει τίς ρίζες της στήν προσωπικότητα, ἡ ὁποία εἶναι δυνατό νά ὀρισθεῖ ὡς τό σύνολο τῶν στάσεων ἑνός ἀτόμου. Γιά τόν ὀρισμό τῆς στάσεως καθῶς καί γιά ἄλλα σημεῖα τοῦ παρόντος ἀρθρου, βλ. Ἀλέξανδρος Μ. Σταυρόπουλος, *Ποιμαντική προετοιμασία τῶν μελλονύμφων*, Ἀθήναι: Ἐθνικόν Κέντρον Κοινωνικῶν Ἐρευνῶν, 1971, 97-98, 101-108 καί Ἀλέξανδρος Μ. Σταυρόπουλος, *Παραδόσεις Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους 1980-81*, 11-18.

2. Γιά τή μέθοδο θεραπείας τοῦ Κάρλ Ρότζερς βλ. Τόμας Κίρναν, *Ψυχοθεραπεία*, μτφρ. Τζένη Μαστοράκη, Ἀθήνα: Ἐπίκουρος, 1977, 117-154.

Η ΣΤΑΣΗ ΥΠΟΔΟΧΗΣ

ΜΕΤΑ ΑΠΟ ΜΑΚΡΑ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓές, ἡ οὐμανιστική κυρίως Ψυχολογία κατέληξε στό συμπέρασμα, ὅτι ἡ στάση τῆς «ὑποδοχῆς» μέ τίς ἐπί μέρους στάσεις τῆς «κατανοήσεως», τῆς «ἀνεκτικότητας», τοῦ «σεβασμοῦ» καί τῆς «παραδοχῆς» μπορεῖ νά ἐγγυηθεῖ τήν ἄνθηση τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου. Αὐτές οἱ τέσσερις στάσεις θεωροῦνται ὡς βασικές καί θεμελιώδεις, προδιαθέτουν σέ μία συμπεριφορά, εὐνοοῦν τίς διανθρώπινες σχέσεις καί δημιουργοῦν τό κατάλληλο ἐκεῖνο κλίμα καί τήν ἀνάλογη ἀτμόσφαιρα πού εἶναι ἀπαραίτητα γιά τήν ἐπίτευξη κοινωνίας καί ἐπικοινωνίας, ἰδιαίτερα κατά τή συμβουλευτική σχέση μεταξύ συμβούλου καί συμβουλευομένου. Ἀξίζει, λοιπόν, νά τίς δοῦμε ἀπό πιό κοντά.

1. Στάση κατανόησης.

Ἡ κατανόηση αὐτή πρέπει νά νοηθεῖ οὐσιαστικά ὑπό τή γνωστική τῆς ἔννοια καί ἀναφέρεται στήν ἀντίληψη τοῦ νοήματος τῶν λόγων ἢ καί λοιπῶν ἐκφραστικῶν μέσων πού κάνει χρήση ὁ ἄλλος. Συνίσταται, δηλαδή, σέ μία ὀρθή ἀντίληψη τοῦ ὑποκειμενικοῦ κόσμου τοῦ ἄλλου, πού περιλαμβάνει τό πλαίσιο ἀναφορᾶς του μαζί μέ τίς προσωπικές ἀξίες πού συνάπτονται σ' αὐτό. Ὑπ' αὐτή τήν ἔννοια, κατανοῶ τόν ἄλλο σά νά ἤμουν ὁ ἄλλος, χωρίς νά μοῦ διαφεύγει ὅτι πρόκειται γιά μία ἀνάλογη περίπτωση (ὡς ἐάν).

Ἡ «ἐμπαθητική» αὐτή ικανότητά μου καί κατανόηση ἢ «ἐμπάθεια», ὅπως τήν ἀποκαλοῦν, συνεπάγεται ὅτι αἰσθάνομαι τόν πόνο ἢ τήν εὐχαρίστηση τοῦ ἄλλου ὅπως ἀκριβῶς τόν αἰσθάνεται ἐκεῖνος, καί ἀντιλαμβάνομαι τήν κατάσταση ὅπως αὐτός τήν ἀντιλαμβάνεται, ἐξηγῶ, δηλαδή, τά αἰσθήματά του καί τίς ἀντιλήψεις του ὅπως αὐτός τίς ἐξηγεῖ, χωρίς ἄλλωστε νά λησμονῶ ὅτι πρόκειται γιά ἐμπειρίες καί ἀντιλήψεις ἐνός ἄλλου ἀτόμου. Ἐάν τό λησμονῶ, τότε ἀντί τῆς κατανόησης πραγματοποιεῖται ταύτιση. Ἡ κατανόηση, ὁμως, ὑποθέτει τήν τήρηση μιᾶς ἀποστάσεως.

2. Στάση ἀνοχῆς ἢ ἀνεκτικότητας ἄνευ ὄρων. Μέ τή στάση μας αὐτή ἐπιτρέπουμε στόν ἄλλο

νά ἀναφερθεῖ σέ φαινόμενα τῆς ἐσωτερικῆς ἐμπειρίας του. Συνίσταται δέ στό ὅτι τό ἄτομο αἰσθάνεται ἐλεύθερο νά ἀναγνωρίσει καί νά ἐπεξεργασθεῖ τίς ἐμπειρίες του καί τά προσωπικά του αἰσθήματα ὅπως αὐτό τά ἀντιλαμβάνεται. Ὑποθέτει, δηλαδή, ἡ στάση αὐτή, ὅτι τό ἄτομο δέν εἶναι ὑποχρεωμένο νά ἀρνηθεῖ ἢ νά παραμορφώσει τίς ἐσώτερες γνῶμες καί στάσεις του γιά νά διατηρήσει τή συμπάθεια ἢ τήν ἐκτίμηση προσώπων σημαντικῶν γι' αὐτό.

Ἡ ἐλευθερία αὐτή ὑφίσταται, ὅταν τό ἄτομο ἀντιλαμβάνεται ὅτι τοῦ εἶναι ἐπιτρεπτό νά ἐκφράσει, τουλάχιστον μέ τό λόγο, τήν ἐμπειρία του, τίς σκέψεις του, συγκινήσεις καί ἐπιθυμίες, ὅπως ἀκριβῶς τίς αἰσθάνεται καί ἀνεξάρτητα ἀπό τό κατά πόσο συμφωνοῦν πρός τούς κοινωνικούς καί ἠθικούς κανόνες, οἱ ὁποῖοι ἐπικρατοῦν στό περιβάλλον του.

3. Στάση σεβασμοῦ.

Πρόκειται γιά σεβασμό τοῦ ἄλλου ἄνευ ὄρων. Ὁ σεβασμός αὐτός δέν ὀφείλεται σέ ἕνα προτέρημα, ἀξίωμα ἢ ἰδιαίτερη ἀρμοδιότητα, πού ἔχει τυχόν ἀποκτήσει κατά τή διάρκεια τοῦ βίου του, ἢ σέ ἕνα ἰδιαίτερο προσόν, ὅπως εἰλικρίνεια, θάρρος, συνεργατικότητα, εὐφυΐα, πλαστικότητα τοῦ χαρακτήρα του, πού ἔχει τυχόν ἐπιδείξει κα-

τά τή διάρκεια τῆς σχέσεως.

Πρόκειται γιά ἕνα σεβασμό δωρεάν. Ὁ ἄλλος δέν εἶναι ὑποχρεωμένος νά πράξει κάτι γιά νά εἶναι ἄξιος αὐτοῦ τοῦ σεβασμοῦ. Σέ τελευταία ἀνάλυση ὁ σεβασμός αὐτός θεμελιώνεται στό γεγονός τῆς μοναδικότητος τοῦ ἄλλου. Ὡς ἐκ τούτου δέν ὑπάρχουν περιθώρια συγκρίσεως, κρίσεως καί κατακρίσεως. Ὁ ἄλλος εἶναι μοναδικός.

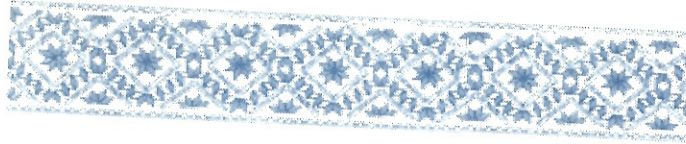
4. Στάση παραδοχῆς.

Ἡ τελευταία αὐτή στάση ἀναφέρεται στήν παραδοχή τοῦ ἄλλου στό σύνολό του, ὅπως αὐτός ὑπάρχει ἐδῶ καί τώρα. Δέν παραδέχομαι κάτι τό ἀφηρημένο, ὅπως, γιά παράδειγμα, τόν ἄλλο ὡς ἀνθρώπινο ὄν γενικά ἢ ὡς δυνάμει ὄν, ἀλλά τή συγκεκριμένη ὑπαρξή του στήν καθολικότητά της, σάν δυναμικό σύστημα στάσεων καί ἀναγκῶν στόν προσανατολισμό τοῦ παρόντος. Δέν παραδέχομαι δηλαδή τόν ἄλλο λόγω «προτέρου ἐντίμου βίου». Ἡ ὅλη του συμπεριφορά, βέβαια, καθίσταται ψυχολογικά καί ὄχι κατ' ἀνάγκη καί ἠθικά παραδεκτή.

Ὅλες αὐτές οἱ ἐπί μέρους στάσεις συγκροτοῦν καί οἰκοδομοῦν τή στάση τῆς ὑποδοχῆς πού τίς συνοφίζει καί τίς συμπεριλαμβάνει. Ἡ στάση αὐτή, μπορούμε νά ἰσχυρισθοῦμε, ὅτι εἶναι ἡ μόνη ἀντάξια τοῦ ἀνθρώπου στάση καί ἡ μοναδική

ἀπάντηση στά συνηθισμένα παράπονα τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου καί ιδιαίτερα τῶν νέων, πού κατηγοροῦν τόν κόσμο τῶν μεγαλυτέρων γιά ἔλλειψη κατανόησεως, ἀνεκτικότητος, σεβασμοῦ καί παραδοχῆς.

Η ΑΠΟΔΟΧΗ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ

ΕΙΝΑΙ ΠΑΝΤΩΣ ΑΛΗΘΕΙΑ, ΟΤΙ ΤΙΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ δεκαετίες έχουν καταβληθεί προσπάθειες ώστε οί στάσεις αυτές, με τίς θετικές επιπτώσεις τους στις διαπροσωπικές σχέσεις, νά γίνουν αποδεκτές από μέρους τών εκκλησιαστικῶν ὑπευθύνων καί νά τύχουν ἐφαρμογῆς στό ποιμαντικό ἔργο τῆς Ἐκκλησίας. Σύμφωνα μάλιστα μέ μία διαδομένη ἄποψη, εἶναι δυνατό, οί στάσεις αυτές νά βοηθήσουν στήν παιδαγωγική-ποιμαντική σχέση εἴτε μεταξύ ποιμένων, χριστιανῶν παιδαγωγῶν καί ποιμαινομένων, μαθητῶν, κ.λ.π., ἀλλά καί τῶν ποιμένων καί ποιμαινομένων μεταξύ τους. Ἀρκεῖ, βέβαια, νά ἔχει ἐξασφαλισθεῖ ἡ κατάρτιση ὑπό ἐποπτεία καί ἡ ἐξάσκηση τῶν ὑπευθύνων στίς ἀνωτέρω στάσεις, ἀφοῦ θά ἔχει ἀσφαλῶς πρῶτα θεμελιωθεῖ ἡ «νομιμότητα» ἀπό ὀρθόδο-

ξης χριστιανικῆς ἄποψης τῆς χρησιμοποίησεως καί ἐφαρμογῆς τῶν στάσεων αὐτῶν στό ἔργο τῆς διαποιμάνσεως.³

1. Προσέγγιση μέ βάση τή στάση ἀγάπης. Τό τελευταῖο αὐτό εἶναι δυνατό νά ἐπιτευχθεῖ ἐάν θελήσουμε νά προσεγγίσουμε τή στάση ὑποδοχῆς μέ τή στάση ἀγάπης, ἔτσι ὅπως διαφαίνεται καί ἀναδεικνύεται ἀπό τή μακραίωνα Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἡ μοναδική στάση πού βοηθαίει στήν ἀνάπτυξη τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου.⁴

3. Βλ. Ἀλέξανδρος Μ. Σταυρόπουλος, *Παραδόσεις Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας 1980-81*, 11-12. Πρβλ. Φιλότης Φάρος, «Ποιμαντική διαφώτισις», *Θεολογία* 30 (1969) 242-256, ἰδιαιτέρα τίς σ. 8 καί 11-12 στήν ἀνατύπωση τοῦ ἄρθρου.

4. Γιά τήν ἀγάπη ὡς προϋπόθεση δημιουργικῆς καί ἐποικοδομητικῆς ἐπικοινωνίας βλ. Ἰωάν. Κορναράκης, «Προβλήματα ἐπικοινωνίας μεταξύ τῶν ἀνθρώπων», *Θέματα Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας*, Θεσσαλονίκη: Ἀδελφοί Κυριακίδη, 1984, 184-191. Βλ. ἐπίσης δύο κείμενα τοῦ Καθηγητῆ Ἡλία Βουλγαράκη: *Ἡ ἀγάπη ὡς σύγχρονη ἐρμηνεία τοῦ μυστηρίου τῆς σωτηρίας*, Ἀθήναι: Ἀποστολική Διακονία, 1974, 24 σ. καί *Ποιός ἀγαπάει ἀληθινά σήμερα;* (συνέντευξή του στό περιοδικό *Γυναίκα*, ἀνάτυπο, Ἀθήνα 1978, 8 σ.). *Ψυχολογική προσέγγιση τῆς ἀγάπης ἐπιχειρεῖται στό «ἀνθολόγιο» τοῦ Εὐάγγελου Γραμμένου, πού περιλαμβάνει θέσεις τῶν Ἄντλερ, Κρισναμούρτι, Μαρκουῆζε, Ράσσελ, Φρόμ γιά τήν Ἀγάπη*, Ἀθήνα: Μπουκουμάνης, 1974, 230 σ.

Μιά τέτοια αγάπη, όπως κυρίως μᾶς ἀποκαλύπτεται μέσα στήν Ἁγία Γραφή, δέν εἶναι κάτι τό ἀσαφές καί τό ἀφηρημένο. Προσφέρεται στήν παρατήρηση καί τή θέα μας σάν κάτι τό συγκεκριμένο καί τό σαφές μέ τίς συγκεκριμένες πράξεις τοῦ Θεοῦ στήν ἱστορία, τίς ὁποῖες ὁ ἴδιος χαρακτηρίζει ὡς πράξεις αγάπης. Ἡ οὐσία δηλαδή τοῦ Θεοῦ ὡς αγάπης φανερώνεται καί στήν ἀγαπητική του διάθεση καί στίς πράξεις αγάπης. Τό ἴδιο ἰσχύει καί γιά τήν αγάπη τῶν ἀνθρώπων. Αναγνωρίζεται καί ὡς διάθεση καί ὡς πράξη.

Ἡ αγάπη ἐνεργεῖται καί τίς ἐνεργειές της τίς γνωρίζουμε κατά τρόπο ἐμπειρικό. Ἔτσι ὥστε νά μπορούμε νά δώσουμε ἕναν ὀρισμό ἐμπειρικό-ἐνεργητικό αὐτῆς τῆς αγάπης, πού περικλείει βασικές καί θεμελιώδεις ὄψεις (δείκτες), οἱ ὁποῖες νά μπορούν νά υλοποιηθοῦν στήν καθημερινή πρακτική τῶν διανθρωπίνων σχέσεων. Ἐνα τέτοιον ὀρισμό αγάπης τολμοῦμε νά ἰσχυρισθοῦμε ὅτι τόν προσφέρει ὁ ὕμνος τῆς αγάπης τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, στήν Α΄ πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολή, κεφάλαια 12:31 ἕως 14:1, ιδιαίτερα μάλιστα στό κεφάλαιο 13 στίχοι 4 ἕως 8.

2. Ὁρισμός καί ἀνάλυση τῆς στάσεως αγάπης.
Ἄν θελήσουμε τώρα νά ἀναλύσουμε προσεκτικά τόν ὀρισμό αὐτό θά διαπιστώσουμε γνωρίσματα

(δείκτες) τῆς αγάπης, πού εἶναι δυνατό νά ἀναχθοῦν σέ ὁμάδες καί κατηγορίες πού διακρίνονται ἢ μία ἀπό τήν ἄλλη. Διαφοροποιοῦνται, δηλαδή, σέ ἐπί μέρους στάσεις αγάπης, πού κάθε μία τους μᾶς προσανατολίζει πρὸς συγκεκριμένη καί διαφορετική ἀντιμετώπιση τοῦ ἄλλου ἀτόμου, ὅπως γιά παράδειγμα:

α) Μέ μετάθεσή μας στή θέση του γιά νά συχαίρουμε μέ τήν πρόοδο ἢ νά μή χαιρόμαστε μέ τήν ἀδικία πού γίνεται σέ βάρος ἀγαπημένων προσώπων.

β) Μέ τήν ἀνάδειξη καί τήν προβολή του σέ μία ἑτεροκεντρική κατεύθυνση ἀπό μέρους μας, κατά τήν ὁποία συγκεντρώνουμε τήν προσοχή μας σ' αὐτόν καί ἐπιζητοῦμε τό καλό του. Ἐφόσον ἢ προσοχή μας εἶναι στραμμένη πρὸς τόν ἄλλο καί τήν προβολή του δέν ὑφίστανται περιθώρια ἐπάρσεως καί ἐπιδείξεως ἀνωτερότητος, ζήλειας ἢ φθόνου.

γ) Μέ τήν ἀποδοχή τοῦ ἄλλου στήν ἐλλειμματική καί ὑπολειπόμενη διάσταση τῆς συμπεριφορᾶς καί τοῦ εἶναι του. Τότε, ὄχι μόνο μακροθυμοῦμε, ὑπομένουμε, καλύπτουμε καταστάσεις πού ἀνάγονται στό παρελθόν· ὄχι μόνο δέν λαμβάνουμε ὑπόψη τό κακό πού ὁ ἄλλος προξενεῖ γιά νά ρυθμίσουμε τή στάση μας τώρα, ἀλλά

ἐμπιστευόμαστε καί ἐλπίζουμε στό μέλλον τοῦ ἀγαπημένου προσώπου.

Συγκεντρωμένα ὅλα τά κατά θετικό ἢ ἀρνητικό τρόπο διατυπωμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα τῆς ἀγάπης συνοφίζονται σέ δύο ρήματα, πού τό καθένα ἐγκαινιάζει ἓνα πρόγραμμα ζωῆς: ἡ ἀγάπη «χρηστεύεται», ἡ ἀγάπη «οὐκ ἀσχημονεῖ»· πράττει, δηλαδή, κάθε τι πού εἶναι ἀγαθό καί ἀποφεύγει κάθε τι τό ἄσχημο.

Γιά τήν πραγματοποίηση ἑνός τέτοιου «ἀγαπητικοῦ» προγράμματος ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται ἀδύναμος ἀπό μόνος του καί ἐπιδιώκει τό φωτισμό καί τήν καθοδήγησή του ἀπό τήν ἴδια τήν Ἀγάπη. Εἶναι ἐνδεικτικός ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο ὁ Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος ἀπευθύνεται σ' Αὐτήν καί ἐπιθυμεῖ νά τήν ὑμνήσει στόν τριακοστό Λόγο τῆς Κλίμακος:

«Ἀπάγγειλον ἡμῖν, ὦ καλή ἐν ἀρεταῖς,
 τοῦ ποιμαίνεις τά πρόβατα;
 τοῦ κατασκηνοῖς ἐν μεσημβρία;
 φώτισον ἡμᾶς, πότισον ἡμᾶς,
 ὁδήγησον ἡμᾶς, χειραγώγησον ἡμᾶς,
 ἐπειδή λοιπόν ἀναβαίνειν πρός σέ
 βουλόμεθα: σύ γάρ δεσπόζεις πάντων».⁵

5. Ἰωάννης Σιναΐτης, *Κλίμαξ*, λ', ιη', PG 88, 1160B.

3. Φιλόξενη ἀντίδοση ἰδιωμάτων.

Μία προσεκτική ἀντιπαράθεση καί ἀντιπαραβολή τῶν χαρακτηριστικῶν τῶν δύο αὐτῶν στάσεων ὑποδοχῆς καί ἀγάπης μᾶς ὀδηγεῖ στή διαπίστωση μιᾶς κατά μέγα μέρος ἐπικαλύψεως τῶν μὲν ἀπό τίς δέ. Ὑπάρχει κατά κάποιο τρόπο μιᾶ ταύτιση δεικτῶν καί συγγένεια ἐννοιῶν, πού μπορεῖ νά ἀποβεῖ καρποφόρα καί γιά τά δύο μέρη ἂν θελήσουμε νά προβοῦμε σέ ἀνταλλαγές.

Εἶναι, βέβαια, περιττό νά τονισθεῖ, ὅτι αὐτή ἡ «ἀντίδοση ἰδιωμάτων» θά ἐπιτελεσθεῖ μέ σεβασμό τῶν ὁρίων τῶν δύο περιοχῶν σκέψεως καθῶς καί τῶν πηγῶν ἐμπνεύσεως τῆς κάθε μιᾶς. Ἀλλά εἶναι χαρακτηριστική ἀκόμα καί ἡ γλωσσική γειννιάσή τους, ὅταν δοῦμε ὅτι στήν ἀρχαία ἐλληνική γλῶσσα ἀγαπάω ἐπί προσώπων σημαίνει ὑποδέχομαι, περιποιοῦμαι κάποιον.⁶

Στήν «κοινή» αὐτή γλῶσσα μποροῦμε ν' ἀγαπάμε ὑποδεχόμενοι καί νά ὑποδεχόμαστε μέ ἀγάπη ὁ ἓνας τόν ἄλλο, τόν ξένο καί ἀποξενωμένο ἄνθρωπο τῆς ἐποχῆς μας, ἀλλά καί τόν ἴδιο μας τόν ἑαυτό, τόν τόσο οἰκεῖο καί τόσο ξένο συγχρόνως, τελικά ὅμως τόν πιό πλησίον ἀπό

6. Ἰ. Σταματάκος, *Λεξικόν ἀρχαίας ἐλληνικῆς γλώσσης*, Ἀθῆναι 1949, 15.

τούς πλησίον.

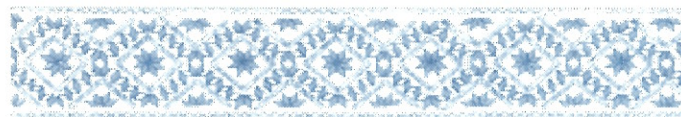
Μιά τέτοια στάση υποδοχής και αγάπης, πού θά ασκείται στά πλαίσια του ὀρθόδοξου ποιμαντικού ἔργου μπορεῖ νά αποκληθεῖ *στάση φιλοξενίας*, στό μέτρο πού ἡ φιλοξενία συνιστᾷ τήν οὐσία τοῦ ἀνατολικοῦ χριστιανικοῦ τρόπου ζωῆς. Αὐτή ἡ στάση θά ἐμπλουτίζεται ἀμφίδρομα τόσο ἀπό τά πορίσματα τῶν θεολογικῶν καί ἀνθρωπολογικῶν ἐπιστημῶν –πάντοτε, βέβαια, ὑπό τό φῶς τῆς ἀρχῆς τῆς «προσλήψεως»– ὅσο καί ἀπό τίς φυσικές δυνάμεις τῆς ψυχῆς καί τήν ἔμπνευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὁ πατερικός λόγος σημαδεύει ἐπιγραμματικά τό τέλος τοῦ παρόντος σημειώματος. «Ἄλλη ἐστίν ἡ ἀγάπη τῆς ψυχῆς ἢ φυσική, καί ἄλλη ἡ ἐκ τοῦ ἁγίου Πνεύματος αὐτῇ προσγινομένη».⁷

7. Διάδοχος, Σχόλια εἰς Ἀ' Λόγον· περί ἀγάπης, ἐλπίδος καί πίστεως, PG 88, 1164A.

Η ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

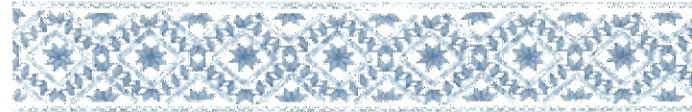
ΜΑΘΗΤΕΙΑ ΚΑΙ ΑΣΚΗΣΗ ΔΙΑ ΒΙΟΥ

ΣΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ ΑΝΑΦΕΡΘΗΚΑΜΕ ΣΕ ΕΠΙ-
στράτευση δυνάμεων πού θά τελεσφορήσουν στή
στοιχειοθέτηση από μέρους μας τῆς «στάσεως
φιλοξενίας», ἔκφραση καί καρπό τῶν στάσεων
ὑποδοχῆς καί ἀγάπης. Λέγαμε μάλιστα ὅτι οἱ
στάσεις αὐτές ἀπαιτοῦν μιά ἐξάσκηση ὑπό ἐπί-
βλεψη ἢ ἐποπτεία γιά νά εἶναι ἐγγυημένη ἡ ὀρθή
ἄσκηση καί ἐφαρμογή τους. Αὐτή πάλι ἡ ἐξά-
σκηση προϋποθέτει μιά μέθοδο, τό πῶς θα γίνει.
Στή ροή τοῦ λόγου, ἐντελῶς συνειρμικά, μᾶς ἔρ-
χεται στό νοῦ ἡ φράση τοῦ Μεγάλου Βασιλείου:
«Ὅτι μὲν γάρ χρή ἀγαπᾶν ἀκηκόαμεν, πῶς δ' ἂν
τοῦτο κατορθωθεῖ μαθεῖν ἐπιζητοῦμεν».⁸

8. Μέγας Βασίλειος, Ὅροι κατά πλάτος, 2, PG 31, 908B.

Ὁ μέγας αὐτός σοφός ἱεράρχης καί παιδαγωγός θέτει μ' ἓναν καίριο τρόπο τό ὄλο ζήτημα τῆς μαθητείας καί τῆς ἀσκήσεως στήν ἀγάπη. Ἡ ἀγάπη φαίνεται νά εἶναι κατόρθωμα. Μόνο πού δέν κατορθώνεται ἄπαξ διά παντός, εἶναι ἀσκηση διά βίου· δέν ἐπιτυγχάνεται διά πρώτην καί τελευταίαν φοράν· εἶναι ἔργο πού «παίζεται» σέ πολλές «ἐποχές» καί ἄπειρα «ἐπεισόδια», πού ἀρχίζει κάποτε καί δέν τελιώνει ποτέ· εἶναι ἔργο γιά ὅλες τίς ἐποχές καί φάσεις τῆς ζωῆς ἑνός ἀνθρώπου, πού συνεχίζεται ἐφ' ὅρου ζωῆς.

Εἶναι γυμνασία μέ ποικίλα γυμνάσματα καί ἀσκήσεις, ἐμπειρίες καί ἐνεργήματα, γιά νά θυμηθοῦμε καί τόν «ἐμπειρικό-ἐνεργητικό» ὄρισμό τῆς ἀγάπης πού ἔχουμε δώσει. Δέν εἶναι, δηλαδή, κάτι αὐτονόητο, κάτι τό φυσικό, γι' αὐτό ἄλλωστε μιλήσαμε γιά ἐπιστράτευση ποικίλων δυνάμεων.

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΤΗΣ ΕΡΗΜΟΥ: ΑΒΒΑΣ ΙΣΑΑΚ Ο ΣΥΡΟΣ

ΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ, ΓΝΩΣΤΕΣ ΟΛΩΝ αὐτῶν τῶν δυσκολιῶν μᾶς δείχνουν τήν «καθ' ὑπερβολήν ὁδόν» στοιχοῦντες στό παράδειγμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (Α' Κορ. 12:31). Τό ποιόν Πατέρα θά ἐπιλέξουμε γιά «ὁδοδείκτη» εἶναι ἀσήμαντο στατιστικῶς θέμα. Ὁ κάθε Πατήρ εἶναι στή γλώσσα τῆς στατιστικῆς ἐπιστήμης «τυχαῖον» μέν, μεγάλης ὅμως καί ὄχι ἄνευ ἀξίας «δείγμα». Ὅτιδήποτε καί νά βροῦμε στό «Θησαυρό» τῶν Πατέρων ἀναφορικά μέ τό μέγα θέμα τῆς ἀγάπης εἶναι εὔρημα.⁹

9. Ἐδῶ κάνουμε ὑπαινιγμό στόν Ἐννοιολογικό Θησαυρό τῆς ἑλληνικῆς γραμματείας, πού συντάσσεται ὑπό τόν Καθηγητή Ἡλία Βουλγαράκη. Βλ. τεῦχος μέ τήν περιγραφή τῆς ἔρευνας, τή σημερινή της κατάσταση (Ἀθήνα 1982) καί δείγμα ἐργασίας ἀπό τόν κύκλο ἐνοιῶν «ἀγάπη»,

Θελήσαμε, λοιπόν, με ένα τέτοιο «εϋρημα» να δείξουμε αυτόν τον «υπέροχο δρόμο» τῆς ἀγάπης, ἐρατισμένο από τούς Ἀσκητικούς Λόγους τοῦ Ἀββᾶ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου. Τό παρόν κεφάλαιο θά ἔπρεπε νά τό ἐπιγράψαμε: ἄσκησις ἐν ἀγάπῃ στίς διαπροσωπικές σχέσεις.

Διαλέξαμε ἐπίτηδες ἕνα κατ' ἐξοχήν νηπτικό, μυστικό συγγραφέα, ἕναν ἐρημίτη καί ἀποτραβηγμένο από τά ἐγκόσμια ἀσκητή, πού ἔζησε τόν 7ο μ.Χ. αἰώνα καί γιά ἕνα πολύ μικρό διάστημα διετέλεσε μάλιστα καί ἐπίσκοπος Νινευῆ, γιά νά φανερωθεῖ μέ αὐτόν τόν τρόπο τό πόσο κοντά μας βρίσκονται αὐτοί οἱ ἄνθρωποι, πού συχνά ἔχουν διαβληθεῖ ὡς ἀπόκοσμοι καί χωρίς ἐνδιαφέρον γιά τόν Ἄνθρωπο, τίς ἀνάγκες καί τά προβλήματά του.¹⁰

«ἐλεημοσύνη» «φιlanθρωπία» (σ. 20-46). Χρήσιμη ἐπίσης εἶναι ἡ ἀναδρομή στό συστηματικό ιδεολογικό εὐρετήριο (στά λήματα «ἀγάπη», «φιλαλληλία») τῶν τριῶν τόμων τῆς Κοινωνικῆς διδασκαλίας Ἑλλήνων Πατέρων· κείμενα, πού ἀποθησαύρισε ὁ Ν. Θ. Μπουγάτσος καί ἐξέδωσε ἡ «Ἀποστολική Διακονία» (Ἀθήναι 1980, 1982, 1984).

10. «Ἡ ἀσκητική μόνωση ἔχει ἕνα αὐθεντικό κοινωνικό περιεχόμενο πού μπορεῖ νά διδάξῃ πολλά στόν σύγχρονο ἄνθρωπο πού ἐπιθυμεῖ νά ἐκπαιδευθεῖ στήν ἀδελφογνωσία!» παρατηρεῖ ὁ Καθηγητής Ἰωάννης Κορναράκης, Ἀνταύγειες τῆς πατερικῆς ἐρήμου μέσα στό σύγχρονο κόσμο, Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναράς, 1972, 43.

Ὁ Ἀββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σύρος συζευγνύει τήν «ἀναχώρηση» ἀπό τόν κόσμο μέ τήν «περιχώρηση» τοῦ κόσμου. Ζεῖ μοναχικός αὐτός ἐν μέσῳ τῶν ἄλλων, εἶναι ὁμως μαζί μέ τούς ἄλλους μέσα στή μοναξιά του (πρβλ. «πάντων χωρισθεῖς καί πᾶσι συνηροσμένος»). Ἀσχεῖ τήν «τέχνη τῆς ἀγάπης»,¹¹ ὅπως μᾶς λέγει ὁ μεταφραστής του στά γαλλικά, Γάλλος «ποιητής», ὀρθόδοξος Jacques Touraille (σ. 49, 51), μιᾶς ἀγάπης πού ἐκτείνεται σέ ὅλα τά πλάσματα τοῦ Θεοῦ ἀκόμα καί στούς δαίμονες.¹²

11. Στήν «Τέχνη τῆς Ἀγάπης» ἔχει ἀφιερῶσει ἕνα ἀπό τά βιβλία του καί ὁ Ἐριχ Φρόμ (1900-1980). Στό δοκίμιο αὐτό, γραμμένο τό 1956 – σέ ἐλληνική μετάφραση Εὐάγγελου Γραμμένου κυκλοφόρησε ἀπό τίς Ἐκδόσεις Μπουκουμάνη, Ἀθήνα 1978, 152 σ. – ὁ Ἐριχ Φρόμ προσεγγίζει πολυδιάστατα καί σ' ὅλη της τήν ἔκταση τήν Ἀγάπη. Οἱ ιδέες του ἀποτελοῦν μιά γέφυρα καί μποροῦν νά φανοῦν πολύ χρήσιμες στή διάβασή μας πρός τήν περιοχὴ τοῦ Ἀββᾶ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου.

12. Πρόκειται γιά τήν ἔκδοση: Isaac Le Syrien, *Oeuvres Spirituelles*, στή σειρά «Théophanies», τῶν Ἐκδόσεων Desclée De Brower 1981, 508 σ. μέ προλεγόμενα τοῦ Olivier Clément, εἰσαγωγή τοῦ Ἡγουμένου τῆς Ἱ. Μ. Σταυρονικήτα Ἀρχιμ. Βασιλείου, πρόλογο καί σημειώσεις τοῦ Jacques Touraille. Ἡ εἰσαγωγή εἶναι ἡ σέ γαλλικὴ μετάφραση μελέτη τοῦ π. Βασιλείου: Ἀββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σύρος,

1. Προκαταρκτικά βήματα.

Οί διδασκάλους του είναι ιδιαίτερα καθοδηγητικές στον τρόπο με τον οποίο οφείλουμε να εισερχόμαστε σε σχέση με τους άλλους και να ρυθμίζουμε τις διαπροσωπικές μας σχέσεις, όταν μάλιστα ασκούμε υπεύθυνη συμβουλευτική αγωγή μαζί τους.

Πόσες φορές δεν ερχόμαστε σε επαφή με τον άλλο σαν ό πλησίον μας να ήταν μιά εξαιλωμένη ύπαρξη, αγνοώντας τή σωματική του υπόσταση και κατάσταση τής δεδομένης στιγμής. Φροντίζουμε, μάλιστα, χωρίς ούτε καν να προλάβει εκείνος να πάρει ανάσα, έμεις, άπνευστί, να του μεταδώσουμε όλα τά «ψυχωφέλιμα», σαν ό αν-

ένα πλησίασμα στον κόσμο του, Αθήνα: Δόμος, 1981, 48 σ. Η γαλλική έκδοση στηρίχτηκε στην ελληνική έκδοση, *Τά εύρεθέντα άσκητικά*, πού είναι μετάφραση στην αρχαία ελληνική από τή συριακή γλώσσα. Έκδόθηκε στή Λειψία τό 1770 και ανατυπώθηκε από τον Χ. Σπανό στην Αθήνα τό 1895. Κυκλοφορεί και από τίς Έκδόσεις Ρηγοπούλου στή Θεσσαλονίκη. Οί άσκητικοί λόγοι κυκλοφορούν και στην καθαρεύουσα από τίς Έκδόσεις Αστήρ, Αθήναι 1961, 352 σ. Επίσης κυκλοφορούν σε τρείς τόμους, σε πρωτότυπο και σε μετάφραση Παναγιώτη Κ. Χρήστου, από τίς Έκδόσεις «Τό Βυζάντιον», Θεσσαλονίκη 1991. Τά κείμενα πού παραθέτουμε προέρχονται από τήν τελευταία αυτή έκδοση.

θρωπος να ήταν μόνο ψυχή. Ο Άββās Ίσαάκ, έμπειρος «ξενόδοχος» τής έρήμου μās συμβουλεύει: «Όταν θέλεις να νουθετήσεις κάποιον στό αγαθό, πρώτα ανάπαυσέ τον σωματικά και τίμησέ τον με λόγο γεμάτο αγάπη. Διότι τίποτε δεν πείθει τόσο πολύ τον άνθρωπο να γίνει αξιοπρεπής και να μεταστραφεί από τήν κακία του πρός τά καλύτερα, όσο τά σωματικά αγαθά και ή τιμή πού βλέπει να του προσφέρεις».¹³

Η σωματική ανάπαυση του πλησίον μαζί με τον τιμητικό λόγο αγάπης πού προσφέρουμε πρός αυτόν συνιστούν τίς έστίες μιās «έλλείψεως» (γεωμετρικού έλλειματικού κύκλου), πού κατορθώνουν τελικά να γράψουν ένα πλήρη κύκλο με ουσιαστικό κέντρο τον Κύριο τής αγάπης και να αποκαταστήσουν τήν επικοινωνία μεταξύ των προσώπων.¹⁴

13. Ίσαάκ Σύρος, *Λόγοι άσκητικοί*, ογ', Φιλοκαλία των νηπτικών και άσκητικών, 8Γ, μτφρ. Παναγιώτης Κ. Χρήστου, Θεσσαλονίκη: Τό Βυζάντιον, 1991, 129.

14. Χαρακτηριστικό δείγμα σύγχρονης ανάλογης πρακτικής συναντούμε στή συμπεριφορά του παπα-Σάββα του Πνευματικού αναφορικά με τήν άτμόσφαιρα «ανάπαύσεως» κατά τήν προετοιμασία των προσερχομένων στην ιερά Έξομολογήση. Βλ. στό όμώνυμο βιβλίο του Άρχμ. Χερουβείμ από τίς Έκδόσεις Ί. Μ. Ν. Παρακλήτου, Ωρωπός Αττικής³ 1979, 60-61.

2. Δείγμα μεγάλης αξίας.

Στή συνέχεια ἄς μᾶς ἐπιτραπεῖ νά παραθέσουμε ἓνα μακρότερο ἀπόσπασμα ἀπό τόν ε' Λόγο του, τό ὁποῖο καί θά «σχολιάσουμε» ἀκολουθῶς, ὄχι τόσο γιατί ὁ λόγος τοῦ Ἀββᾶ Ἰσαάκ ἔχει ἀνάγκη τῶν δικῶν μας σχολίων -ἐδῶ τά σχόλια σταματοῦν ὅπως λέγει καί ὁ Ἡγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σταυρονικήτα π. Βασίλειος- ὅσο γιά νά δείξουμε τή δική μας προσπάθεια γιά μιᾶ πρώτη «συλλαβιστή» ἀνάγνωση τοῦ κειμένου καί ἓνα τρόπο πού μᾶς διευκόλυνε στήν κατανόησή του ὅταν τό πρωτοδιαβάσαμε.¹⁵

«Ἀνάγκασε τόν ἑαυτό σου, ὅταν συναντήσεις τόν πλησίον σου, νά τόν τιμήσεις ἐπάνω ἀπό τά μέτρα του. Φίλησε τά χέρια καί τά πόδια του καί κράτησέ τα πολλές φορές μέ πολλή τιμή καί βάλε τα ἐπάνω στά μάτια σου καί ἐπαίνεσέ τον γιά ἀρετές πού δέν ἔχει. Ὅταν δέ χωρισθεῖς ἀπό αὐτόν, λέγε γι' αὐτόν ὅ,τι ἀγαθό καί τίμιο ὑπάρχει. Διότι μέ αὐτά καί τά παρόμοια τόν προσελκύεις στό ἀγαθό καί τόν ἀναγκάζεις νά ντρέπεται ἀπό τήν προσφώνηση πού τοῦ ἀπηύθυνες, καί σπείρεις σ' αὐτόν σπέρματα ἀρετῆς. Ἀπό τήν τέτοια τακτική, πού συνηθίζεις τόν ἑαυτό σου,

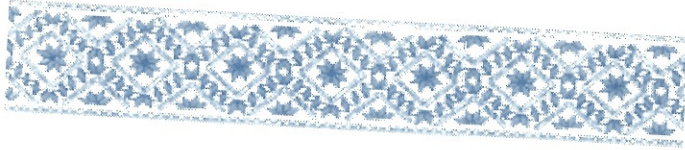
15. Ἰσαάκ Σῦρος, Λόγοι ἀσκητικοί, ε', Φιλοκαλία τῶν νηπτικῶν καί ἀσκητικῶν, 8Α, 179-181.

τυπώνεται μέσα σου ἀγαθός τύπος καί θ' ἀποκτήσεις πολλή ταπείνωση καί χωρίς κόπο θά κατορθώσεις τά μεγάλα. Καί ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλά καί ἂν αὐτός ἔχει κάποια ἐλαττώματα, τιμώμενος ἀπό σένα, δέχεται εὐκολα τή θεραπεία ἀπό σένα, ἐντρεπόμενος ἀπό τήν τιμή πού τοῦ ἔκαμες.

Αὐτόν τόν τρόπο ν' ἀκολουθεῖς πάντοτε, τό νά εἶσαι δηλαδή εὐπροσήγορος καί ἐπαινετικός πρὸς ὄλους. Καί νά μὴν παροξύνεις κανένα ἢ νά ζηλεύσεις, οὔτε γιά τήν πίστη οὔτε γιά τά κακά του ἔργα, ἀλλά νά φυλάγεσαι, ὥστε νά μὴ μεμφθεῖς ἢ νά ἐλέγξεις κανένα γιά κάτι· διότι ἔχουμε ἀπροσωπόληπτο κριτή στους οὐρανοὺς. Ἄν ὅμως θέλεις νά τόν ἐπαναφέρεις πρὸς τήν ἀλήθεια, λυπήσου γι' αὐτόν καί εἰπέ του μέ δάκρυα καί ἀγάπη ἓνα λόγο ἢ δύο, καί μὴν ἐξοργισθεῖς ἐναντίον αὐτοῦ, καί δεῖ σέ σένα σημεῖο ἔχθρας. Διότι ἡ ἀγάπη δέν γνωρίζει νά θυμῶνει ἢ νά παροξύνεται ἢ νά μέμφεται κάποιον μέ ἐμπάθεια. Ἐνδειξη τῆς ἀγάπης καί τῆς γνώσεως εἶναι ἡ ταπείνωση πού γεννᾶται ἀπό τήν ἀγαθή συνείδηση.

Μέ τή βοήθεια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας, στόν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα καί τό κράτος μαζί μέ τόν Πατέρα καί τό Ἅγιο Πνεῦμα, τώρα καί πάντοτε καί στους αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Γένοιτο».

ΚΛΙΜΑΚΩΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

1. Ο έπαινος υποχρεώνει.

Όλα αυτά βέβαια, πού υποδεικνύονται πιό πάνω, δέν είναι εύκολα γιά νά επιτελεσθούν από μέρους μας· δέν γίνονται αυθόρμητα ούτε είναι και αυτονόητα. Ποικίλοι ψυχολογικοί μηχανισμοί—όπως γιά παράδειγμα τής προβολής, τής αντίστασεως, τής μεταβιβάσεως και άλλοι μηχανισμοί άμύνης— παρεμβαίνουν και καθορίζουν τόν τύπο τής συμπεριφορᾶς μας πρός τούς άλλους.

Γιά νά τύχουν εφαρμογῆς οί «συστάσεις» τοῦ Αββᾶ προϋποθέτουν ἕναν ἐξαναγκασμό τοῦ ἑαυτοῦ μας γιά νά συμπεριφερόμαστε ἀνάλογα πρός τόν πλησίον μας ὅταν τόν συναντᾶμε. Νά τόν καλωσορίζουμε, δηλαδή, νά τόν γλυκοχαιρετᾶμε, νά τόν τιμοῦμε πάνω ἀπό τά μέτρα του και νά τόν ἐπαινοῦμε και γιά ἐκεῖνα ἀκόμα πού

δέν ἔχει. Όλα αὐτά μάλιστα νά τά κάνουμε ὄχι μόνο ὅταν εἶναι μπροστά, ἀλλά κι ὅταν ἀκόμα χωρισθεῖ ἀπό μᾶς νά λέμε γι' αὐτόν κάθε καλό και τίμιο.

Εἶναι ἄλλωστε συνηθισμένο νά λέμε ἄλλα μπρός και ἄλλα πίσω. Γι' αὐτό μόνο ὅταν μάθει ὅτι τόν τιμοῦμε και στήν ἀπουσία του και δέν τόν διασύρουμε, τότε θά αἰσθανθεῖ πώς αὐτά πού τοῦ λέγαμε δέν ἦταν μόνο λόγια κολακευτικά ἢ γιά νά κάνουμε ἐντύπωση στούς παρισταμένους. Μέ τόν τρόπο αὐτό τόν παρασύρουμε στό καλό και τόν ἀναγκάζουμε νά μᾶς ντρέπεται σέ περίπτωση πού θά ἤθελε νά συμπεριφερθεῖ διαφορετικά και μέ διαγωγή ἄλλη ἀπ' ἐκείνη γιά τήν ὁποία τόν ἐπαινέσαμε ὅταν τόν χαιρετίσαμε· ἔτσι σπέρνουμε στήν ψυχή του σπέρματα ἀρετῆς.

Κι' ἂν ἀκόμα ὁ πλησίον μας ἔχει κάποιο ἐλάττωμα θά δεχθεῖ ἀπό μᾶς εύκολα τή θεραπεία του, ὅταν τόν τιμοῦμε μ' αὐτόν τόν τρόπο. Εἶναι σάν νά ἐνεργοποιεῖται αὐτό πού στήν κοινή γλώσσα ὀνομάζουμε «φιλότιμο», πού τόση πέραση ἔχει σέ μᾶς τούς Ἑλληνες, ἀλλά και σέ ὅλους τούς λαούς τής Μεσογείου.¹⁶

16. Στήν «παιδεία τοῦ γένους μας» ἡ παιδαγωγική ἀρχή τοῦ φιλότιμου ἐπιτελεῖ πράγματα θαυμαστά. Ἰδιαί-

2. Στόχος μας τό χαμένο κέντρο.

«Ὁ ἐπαινετικός αὐτός τόνος –πού προτείνει ὁ Ἀββᾶς Ἰσαάκ– μπορεί νά μᾶς φανεῖ ὅτι ξεπερνάει τό μέτρο. Θά πρέπει ὅμως νά συλλάβουμε τήν πρόθεση πού ἐνυπάρχει ν' ἀποκαλύψει στήν ψυχή τό δικό της πλοῦτο καί νά τῆς δώσει ἐμπιστοσύνη ὥστε ν' ἀναζωπυρεῖ ἀδιάκοπα τήν ὀρμή τῆς βουλήσεώς της», ὅπως χαρακτηριστικά παρατηρεῖ ἡ Anne-Marie Malingrey, ὅταν ἀναφέρεται στόν ἐγκωμιαστικό τρόπο πού χρησιμοποιεῖ στήν ἐπιστολογραφία του ἑνας ἄλλος σπουδαῖος ἐκκλησιαστικός παιδαγωγός, ὁ ἱερός Χρυσόστομος. Ἡ παρατήρηση αὐτή βρίσκει ἐδῶ τήν οἰκεία θέση της.¹⁷

τερη ἐφαρμογή βρίσκει στό «ἐλεύθερο καί ἀληθινό πανεπιστήμιο» τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Ἐκεῖ «βρίσκεις ἀγνωστούς πύ σέ ἀγαποῦν σάν παιδί τους. Νοιώθεις ὅτι δέν τό ἀξίζεις. Πέφτεις στό φιλότιμο καί βγαίνουν ἀπό μέσα σου δυνάμεις πού δέν τίς ὑποφιαζόσουν». Βλ. κείμενο τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Ὁρους, *Τό Ἅγιον Ὄρος καί ἡ παιδεία τοῦ Γένους μας*, Ἅγιον Ὄρος 1990, 14, 21-22. Ἡ ὑπογράμμιση εἶναι δική μας.

17. Anne-Marie Malingrey, στήν εἰσαγωγή της στόν 13ο τόμο τῶν Sources Chrétiennes (Paris: Cerf, 1947, 60) ὅπου δημοσιεύει στά γαλλικά τίς Ἐπιστολές εἰς Ὀλυμπιάδα τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

Ἡ ὅπως πολύ ὁμορφα διατυπώνει ὁ πρωτοπρεσβύτερος Ἀλέξανδρος Σμέμαν, ἡ ἀγάπη μας γιά τόν ἄλλο μᾶς κάνει ν' ἀνακαλύπτουμε «σέ κάθε ἄνθρωπο αὐτό πού τόν κάνει “ἀξιαγάπητο” καί πού εἶναι δοσμένο ἀπό τό Θεό».¹⁸ Ὅταν πιά τό ἀνακαλύψουμε ὁ τιμητικός μας λόγος γίνεται κάτι τό ἀπλό, ἔχει πού νά σταθεῖ καί νά κι-

18. Alexander Schmemmann, *Μεγάλη Σαρακοστή*, μτφρ. Ἐλένη Γκανούρη, Ἀθήνα: Ἀκρίτας, 1981, 29. Ἀξίζει νά παρατεθεῖ ὁλόκληρο τό σχετικό κείμενο: «Ἀληθινά τί ἄλλο εἶναι ἀγάπη παρά αὐτή ἡ μυστηριώδης δύναμη πού ξεπερνάει τό τυχαῖο καί τό ἐξωτερικό στόν “ἄλλο” – ξεπερνάει δηλαδή τήν ἐξωτερική του ἐμφάνιση, τήν κοινωνική του θέση, τήν ἐθνική του καταγωγή, τή διανοητική του ικανότητα– καί φτάνει στήν ψυχή του, τή μοναδική καί μοναδικά προσωπική “ρίζα” τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης, τό ἀληθινό κομμάτι τοῦ Θεοῦ μέσα του; Ἄν ὁ Θεός ἀγαπάει κάθε ἄνθρωπο εἶναι ἀκριβῶς γιατί Αὐτός μόνο γνωρίζει τόν ἀτίμητο καί ἀπόλυτο μοναδικό θησαυρό, τήν “ψυχή” ἢ τό “πρόσωπο”, πού ἔδωσε στόν κάθε ἄνθρωπο. Ἡ χριστιανική ἀγάπη λοιπόν εἶναι ἡ συμμετοχή σ' αὐτή τή θεϊκή γνώση, εἶναι τό δῶρο αὐτῆς τῆς θεϊκῆς ἀγάπης. Δέν ὑπάρχει “ἀπρόσωπη” ἀγάπη γιατί ἀγάπη εἶναι ἡ ὑπέροχη ἀνακάλυψη τοῦ “προσώπου” στόν “ἄνθρωπο”, ἡ ἀνακάλυψη τοῦ συγκεκριμένου καί μοναδικοῦ προσώπου μέσα στό σύνολο γενικά. Εἶναι ἡ ἀνακάλυψη σέ κάθε ἄνθρωπο αὐτοῦ πού τόν κάνει “ἀξιαγάπητο” καί πού εἶναι δοσμένο ἀπό τό Θεό».

νήσει γῆ καὶ οὐρανό.

Ἀγαθὰ ὅμως ἀποτελέσματα συντελοῦνται καὶ σ' αὐτόν πού μιλάει τιμητικά γιὰ τόν ἄλλο. Μέ τόν καλό αὐτό τρόπο συνηθίζει κι αὐτός κι ἀποκτάει καλό τύπο καὶ πολλή ταπείνωση καὶ χωρίς μεγάλο κόπο κατορθώνει μεγάλες ἀρετές. Ἐπαινώντας τόν ἄλλο δυσκολευόμαστε στή συνέχεια νά τόν κακολογήσουμε. Ἔχουμε ἤδη ἐκτεθει μπροστά σέ ἄλλους καὶ δεσμευόμαστε νά ποῦμε διαφορετικά πράγματα ἐκ τῶν ὑστέρων. Ἀκόμα, συνηθίζουμε νά βλέπουμε τό καλό στόν πλησίον, ὅποιο καλό κι ἂν ὑπάρχει, καὶ νά τό ἀναδεικνύουμε προβάλλοντάς το.

3. Χωρίς μομφή, θυμό ἢ πάθος.

Συμπεριφερόμαστε χωρίς μομφή, θυμό ἢ πάθος ἀκόμα καὶ ὅταν διακρίνουμε κάτι κακό σ' ἐκεῖνον, εἴτε αὐτό ἀνάγεται στήν πίστη ἢ στά ἔργα του. Σ' αὐτό τό σημεῖο χρειάζεται πραγματικά μεγάλη προφύλαξη. Γιατί, βλέποντας αὐτά στόν πλησίον μας καὶ κάνοντάς του παρατηρήσεις μπορεῖ νά παρακινήσουμε τόν ἴδιο σέ θυμό ἢ ἀκόμα κι ἐμεῖς νά τόν φθονήσουμε ἢ νά τόν ἀποστραφοῦμε. Ἄν χρειαστεῖ πάλι νά ποῦμε κάτι, τότε ἕνα-δύο λόγια ἀρκοῦν κι αὐτά ὄχι ἐλεγκτικά εἰπωμένα καὶ μέ διάθεση μομφῆς· χωρίς ἐξάψεις θυμοῦ γιὰ νά μὴν τό ἀντιληφθεῖ σά ση-

μάδι ἔχθρας.

Σέ ἄλλα σημεία θά μᾶς πεῖ ὁ Ἀββᾶς γιὰ τή δέουσα στάση μας κατά τόν ἔλεγχο, τή διόρθωση καὶ τή θεραπεία. Ἐδῶ, κυρίως, τονίζει τή διάθεση ἀγάπης πού πρέπει νά τήν ἀφήσουμε νά ἐκφρασθεῖ διάχυτα. Ἡ ἀγάπη, ναί, πρέπει νά ἐκφράζεται σέ ὅλη τή θετική χρωματική κλίμακα πού διαθέτει. Χρειάζεται ὅμως μεγάλη αὐτοσυγκράτηση στά ἀρνητικά σημεία. Οὔτε θυμός οὔτε παροξυσμός οὔτε μομφή μέ πάθος οὔτε κρίση. Ἡ γνώση ὅτι ἔχουμε ὅλοι κριτή στοὺς οὐρανοὺς μᾶς κάνει ταπεινούς καὶ τό ταπεινό φρόνημα εἶναι καρπός τῆς καθαρῆς συνειδήσεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ πού εἶναι Κύριος ὅλων.¹⁹

4. Σώματι καὶ ψυχῇ.

Αὐτό πού κάνει ἐντύπωση στό κείμενο πού ἀναγνώσαμε εἶναι μία ψυχοσωματικὴ ἀντίληψη τῆς προσεγγίσεως τοῦ πλησίον. Μιά πλήρης συμμετοχή ὅλων τῶν ψυχικῶν μας δυνάμεων στόν ἀγῶνα τοῦ καλοῦ: τῶν βουλητικῶν, τῶν γνωστικῶν,

19. Γιὰ τή γενική στάση τῶν πατέρων ὡς πρὸς τήν κρίση τοῦ πλησίον βλ. τήν ἀξιόλογη πραγματεία τοῦ Καθηγητῆ Ἡλία Βουλγαράκη, *Σύ τί κρίνεις τόν ἀδελφόν σου*, Ἀθήναι: Ἀστήρ, 1979, 122 σ.

τῶν συναισθηματικῶν λειτουργιῶν, στή θετική τους ιδιαίτερα φόρτιση. Οἱ δυνάμεις αὐτές διοχετεύονται σωματικά, «ένσαρκώνονται» στίς διαπροσωπικές μας σχέσεις, ἔτσι πού νά μπορούμε νά μιλάμε γιά μιά σωματοψυχική διαποίμανση.

Δέν εἶμαστε ψυχροί παρατηρητές τῆς καταστάσεως τοῦ ἄλλου. Ἄν θέλουμε νά τόν ἐπιστρέψουμε στόν εὐθύ δρόμο τῆς ἀλήθειας πρέπει νά λυπηθοῦμε γι' αὐτόν. Τά λιγοστά μας λόγια νά συνοδεύουν δάκρυα ἀγάπης. Ἡ τιμὴ ἐξάλλου πού αἰσθανόμαστε γιά τόν ἄλλο δέν θά παραμείνει ἀπαθής καί ψυχρή, συμβατική, κατά συνθήκην. Ὁ λόγος μας πρέπει νά εἶναι γλυκός («νά γλυκοχαιρετᾶς»). Ἡ χειραψία μας νά ἀπτεται πραγματικά κι ὄχι νά ξεγλιστροῦν τά χέρια μας, σά νά θέλουν ν' ἀποφύγουν αὐτή τήν ἐπαφή, σάν ὁ ἄλλος νά ἦταν μίασμα.

Δύσκολες ἦχουν οἱ προτάσεις τοῦ Ἀββᾶ γιά «χειροφιλήματα» καί ἄλλες τέτοιου τύπου σωματικές ἐκδηλώσεις πρὸς καθημερινή χρήση. Μόνο ἂν φέρουμε στή μνήμη μας εἰκόνες ἀπό αὐθόρμητες ἐκδηλώσεις δικές μας ἢ ἄλλων σέ πρόσωπα πού ὑποληπτόμεθα, ἀγαπᾶμε καί τιμᾶμε, σέ ἐξαιρετικές στιγμές τοῦ βίου, μπορεί νά ἀντιληφθοῦμε αὐτό πού ὁ πατήρ ὑποδεικνύει σ' αὐτές

τίς περιπτώσεις.²⁰

Θυμᾶμαι μέ νοσταλγία τόν τρόπο πού κάποιος ἀθωνίτης γέροντας μέ καλωσόρισε στήν κάθοδό μου ἀπό τό λεωφορεῖο στίς Καρυές καί ἔτεινε τό χέρι του: λευκό, στεγνό, καθαρό, ὅπως τό χέρι ἐνός πολύ νέου παιδιοῦ, μεταμορφωμένο.²¹ Μέ τόν ἀνεπιφύλακτο τρόπο πού μοῦ τό ἔδινε ἦταν σά νά μοῦ ἐνεχειρίζε ὅλη του τήν ὑπαρξη σ' ἐκείνη τήν κίνηση.

5. Ἄρση τῶν ἐπιφυλάξεων.

Μιά τέτοια στάση αἶρει πολλές φορές τίς δικές μας ἐπιφυλάξεις κατά τή συνάντηση. Ἡ τέχνη

20. Διαζωγράφιση καί ὑπομνηματισμό τῶν λόγων του πρὸς αὐτή τήν κατεύθυνση ἀποτελεῖ τό «ποίημα» τοῦ Κώστα Καφάτου, πού δημοσιεύτηκε στό περιοδικό *Σύναξη* 14 (1985) 52. Τό ἀναδημοσιεύουμε στό Παράρτημα, σ. 69. Αὐτή ἡ σωματοψυχική ἀντίληψη τῆς ποιμαντικῆς μᾶς ὠθεῖ πρὸς μία προσέγγισή της μέ σύγχρονες θεραπείες, στίς ὁποῖες κύριος στόχος εἶναι ἡ ἀκρόαση τῆς γλώσσας τοῦ σώματος (body language), στήν παραμέληση τῆς ὁποίας ἀποδίδεται ἡ γένεση πολλῶν διαταραχῶν. Τό ζήτημα, βέβαια, χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή. Βλ. Ἀλέξανδρος Μ. Σταυρόπουλος, *Ποιμαντική θεολογική ἐκπαίδευση καί ἡ συμβολή τῆς ποιμαντικῆς ψυχολογίας*, Ἀθήνα 1980, 12.

21. Πρβλ. Olivier Clément, *Ὁ ἄλλος ἥλιος (πνευματικὴ αὐτοβιογραφία)*, μτφρ. Μητροπολίτης Νικόδημος, Ἀθήνα: Σπορά, 1983, 63.

τῆς ἀγάπης καί γενικότερα ἡ ποιμαντική τέχνη ἔγκειται στήν ἄρση τῶν ἐπιφυλάξεων ἐκ μέρους τοῦ ποιμαινομένου. Ἡ προσφορά τῆς σωτηρίας χρειάζεται νά γίνει μέ τρόπο ὥστε νά μπορέσει νά γίνει ἀποδεκτή.

Καίτοι ἀκραῖο, ἐν τούτοις διαζωγραφίζει στήν ἐντέλεια τή σκέψη μας τό πιό κάτω ἀνέκδοτο.

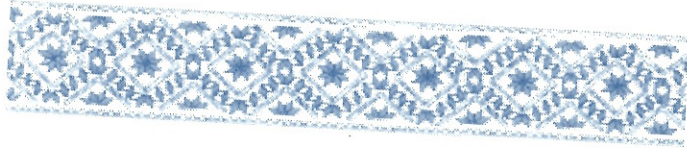
Ἀπό ἀπροσεξία πέφτει ἀπό τήν ἀποβάθρα στή θάλασσα ἕνας Ἑβραῖος καί κινδυνεύοντας νά πνιγεῖ καλεῖ σέ βοήθεια. Κάποιος περαστικός σπεύδει νά βοηθήσει, σκύβει, βουτάει στά νερά καί λέει στόν ἄλλο: «Δῶσε μου τό χέρι σου». Ὁ Ἑβραῖος στοιχώντας στήν παραδοσιακή νοοτροπία οικονομικῶν συναλλαγῶν τῆς φυλῆς του στέκει, ἀκόμα καί σ' αὐτήν τήν ὕστατη στιγμή πού διατρέχει τόν ἔσχατο κίνδυνο, ἐπιφυλακτικός καί «δέν δίνει» τό χέρι του. Ὁ ἄλλος ἀντιλαμβάνεται ὅτι κάτι δέν εἶπε ἢ δέν ἔγινε σωστά. Πρός στιγμή αἰσθάνεται ἀμήχανα γιά τό πῶς θά ἐνεργήσει. Ξαφνικά φωτίζεται ὁ νοῦς του καί τείνοντας τό δικό του χέρι τοῦ λέει: «Πᾶρε τό χέρι μου». Ὁ ἄλλος ἀπλώνει τό δικό του γιά «νά πάρει» τό χέρι καί σώζεται.

Ὁ ποιμένας «τοῖς πᾶσι γίνεται τά πάντα, ἵνα πάντως τινάς σώσῃ» (Α' Κορ. 9:22). Λαμβάνει ὑπόψη του καί τίς ἐλάχιστες ἐπιφυλάξεις τοῦ

πλησίον. Ξέρει νά κρατάει τά δικά του λογιστικά βιβλία, στά ὁποῖα προηγείται ἡ στήλη «δοῦναι» καί ἔπεται ἡ στήλη «λαβεῖν», χωρίς αὐτό νά τηρεῖται πάντοτε ἀπόλυτα, γιατί εἶναι φορές πού ἐπεμβαίνουν οἱ ἀρχές τῆς «ποιμαντικῆς» καί ὄχι τῆς «πολιτικῆς οἰκονομίας».

Ὅταν ἡ κίνηση αὐτή προσεγγίσεως τοῦ ποιμένα εἶναι καρπός μακρᾶς μαθητείας, ἀσκήσεως καί μακρόχρονης βίας πάνω στόν ἑαυτό του, τότε στή γνησιότητά της μεταδίδει τά αὐθεντικά αἰσθήματα πού τόν διακατέχουν. Ἡ κίνηση αὐτή εἶναι ἀγάπη ἀνυπόκριτη καί ἀνεπιτήδευτη. Ἡ ἀνελικρινῆς σωματική ἐκδήλωση ὅσο ἐπιτήδεια καί νά γίνεται φανερόνεται ἐπιτηδευμένη, ψεύτικη καί κραυγαλέα. Ἐκεῖνο πού ἔχει σημασία εἶναι ἡ ἐναρμόνιση τῶν κινήματων τῆς ψυχῆς πρὸς τίς κινήσεις τοῦ σώματος γιά νά ἐπέρχεται ἡ ἐπιθυμητή «ὁμόνοια ψυχῶν καί σωμάτων» καί κατά τήν ἀσκηση τῆς ποιμαντικῆς μας διακονίας.

Η ΑΓΑΠΗ ΩΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΖΩΗΣ

1. Ἡ ἀγάπη πάντα στέγει.

Ἀντιληφθήκαμε μέ ὅσα ἐλέχθησαν μέχρι τώρα μιά σωματοψυχική προσέγγιση τῆς διαποιμάνσεως, ἔτσι ὅπως αὐτή ἐξάγεται ἀπό κείμενα τοῦ Ἀββᾶ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου. Ἰδιαίτερα πειστική καίτοι πειστική –πρβλ. τό «ἀνάγκασε τόν ἑαυτό σου»– ἦταν ἡ ὑποδεικνυομένη συμπεριφορά κατά τή συνάντηση καί τό ὄλο τελετουργικό τῶν σωματικῶν κινήσεων στό κείμενο πού παραθέσαμε.

Οἱ κινήσεις αὐτές ἐπεκτείνονται στήν ὑλικότητα καί σωματικότητα τους πέρα ἀπό τήν ἐκφραστική δυνατότητά τους ὡς δηλωτικές μόνο τιμῆς καί σεβασμοῦ. Στήν ὑπολειπόμενη καί ἐλλειμματική συμπεριφορά τῶν ἄλλων, ὅταν ἐκείνοι εἶναι ἀκόμα καί «λίαν κακοί κατά τήν πολιτείαν

αὐτῶν» καλούμεθα νά μὴν τοὺς ἐλέγξουμε μήτε νά τοὺς ὀνειδίσουμε, ἀλλά ρητά μᾶς ὑποδεικνύεται: «Ἄπλωσε τό χιτῶνα σου στόν ἁμαρτωλό καί σκέπασέ τον. Καί ἂν δέν μπορεῖς νά πάρεις ἐπάνω σου τά πταίσματά του καί νά δεχθεῖς τήν τιμωρία καί τήν αἰσχύνη ἀντί γι' αὐτόν, τουλάχιστον δεῖξε ὑπομονή καί μὴν τόν ντροπιᾶσεις».²²

Ἡ ἁμαρτία ξεσκεπάζει καί ξεγυμνώνει τόν ἄνθρωπο· τόν ἀφήνει ἐκτεθειμένο καί ἐπαίσχυντο. Καί τότε, ὁ πεπτωκῶς ἄνθρωπος σπεύδει νά κρύψει τή γυμνότητά του ἢ εὐχεται ν' ἀνοίξει ἡ γῆ καί νά τόν καταπιεῖ γιά νά μπορέσει νά κρυφτεῖ. Σ' αὐτή τή φάση ὁ Ἀββᾶς Ἰσαάκ μᾶς συνιστᾷ ν' ἀπλώσουμε τό φόρεμά μας καί νά σκεπᾶσουμε τόν πταίοντα ἀπό τά βλέμματα τῶν περιέργων κι ἂν ἀκόμα αὐτοί περάσουν ἀπό μπροστά μας καί τόν ἀναζητήσουν νά αἰσθανθεῖ καλυμμένος καί ἀσφαλῆς.

Οἱ ἐκφράσεις αὐτές δέν εἶναι φιλές εἰκόνες καί λεκτικά πυροτεχνήματα. Ἀντικατοπτρίζουν μιά πρακτική αἰώνων. Ἀπό τότε, πού καί τό ροῦχο, τό ἔνδυμα, δέν ἦταν φτιαγμένο ἐπί μέτρῳ στό σῶμα μας, ἀλλά εἶχε περιθώριο νά καλύψει καί

22. Ἰσαάκ Σύρος, *Λόγοι ἀσκητικοί*, νη', *Φιλοκαλία τῶν νηπτικῶν καί ἀσκητικῶν*, 8B, 383.

άλλους... Ἡ σημερινή μόδα, πού θά μποροῦσε νά υποστηρίξει κάποιος ὅτι εἶναι δηλωτική τοῦ ἀτομισμού τῶν καιρῶν, καλύπτει τό περίγραμμά μας καί μόνο, σκεπάζει μόλις καί μετά βίας τά δικά μας μέλη. Ἡ σημερινή μόδα εἶναι μιά μόδα τῆς «διαφάνειας».

Ἄλλοτε τά πράγματα δέν ἦταν ἔτσι καί ἡ προτροπή τοῦ Ἀββᾶ μποροῦσε νά ὑλοποιηθεῖ. Στήν περίπτωση, δηλαδή, πού οἱ ἀποδέκτες τῆς συστάσεως εἶχαν τήν πρόθεση νά ἐνεργήσουν ἀναλόγως. Γιατί συνήθης στάση εἶναι ἡ δημόσια προβολή τοῦ παραπτώματος, ἡ προσβολή, ἡ μομφή, ὁ ἔλεγχος, ὁ ὀνειδισμός, τό ξεντρόπιασμα, ἡ διαπόμπευση τοῦ ἄλλου μπροστά σέ ὄλους, τό βγάλσιμο στή φόρα μυστικῶν καί ἀπορρήτων, ἡ καταγγελία στούς προϊστάμενους, σέ ἐχθρούς καί φίλους.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα πού καλύπτει καί τίς δύο δυνατές στάσεις εἶναι ἕνα περιστατικό ἀπό τό βίο τοῦ Ἀββᾶ Ἀμμωνᾶ, μεγάλου ἀσκητοῦ καί ἐπισκόπου αἰγυπτιακῆς πόλεως, πού πέθανε στά τέλη τοῦ 4ου μ.Χ. αἰώνα. Ἀναφέρεται στό Γεροντικό: «Ἦλθε κάποτε ὁ Ἀββᾶς Ἀμμωνᾶς σ' ἕνα τόπο γιά νά φάη. Καί ἦταν ἐκεῖ κάποιος ὅπου εἶχε φήμη κακή. Καί συνέβη νά ἔλθῃ ἡ γυναῖκα καί νά μπῆ στό κελλί τοῦ ἀδελφοῦ

ὅπου εἶχε τήν κακή φήμη. Σάν τό ἔμαθαν λοιπόν αὐτοί ὅπου κατοικοῦσαν ἐκεῖ, ταράχθηκαν. Καί συνάχθηκαν γιά νά τόν διώξουν ἀπό τό κελλί. Καί μαθαίνοντας ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Ἀμμωνᾶς ἦταν σ' ἐκεῖνο τόν τόπο, πῆγαν καί τόν παρακαλοῦσαν νά ἔλθῃ μαζί τους. Μόλις τό κατάλαβε ὁ ἀδελφός, πῆρε τή γυναῖκα καί τήν ἔκρυψε σ' ἕνα μεγάλο πιθάρι. Ἐνῶ ἐρχόταν τό πλήθος, εἶδε ὁ Ἀββᾶς Ἀμμωνᾶς τί συνέβη καί γιά χάρη τοῦ Θεοῦ σκέπασε τό πρᾶγμα. Μπῆκε, κάθισε πάνω στό πιθάρι καί πρόσταξε νά ἐρευνηθῇ τό κελλί. Ἀφοῦ λοιπόν ἔψαξαν καί δέν βρῆκαν τή γυναῖκα, εἶπε ὁ Ἀββᾶς Ἀμμωνᾶς: «Τί ἔγινε λοιπόν; Ὁ Θεός νά σᾶς συγχωρήσῃ». Καί ἀφοῦ προσευχήθηκε, τούς ἔβγαλε ὄλους ἔξω. Πιάνοντας δέ τόν ἀδελφό ἀπό τό χέρι, τοῦ εἶπε: «Νά προσέχῃς τόν ἑαυτό σου, ἀδελφέ». Καί λέγοντας αὐτό, ἔφυγε».²³

Νομίζω ὅτι περιττεύουν τά σχόλια. Ἡ ἐνέργεια ἐκείνη δέν ἦταν πράξη ἀδιαφορίας. Ἦταν μέγιστο μάθημα καί πρὸς τίς δύο κατευθύνσεις. Μέ διακριτικότητα καί προσοχή ὁ Ἀββᾶς ἔβαλε τά πράγματα στή θέση τους. Σ' αὐτές τίς περιπτώσεις ὁ ἄνθρωπος γίνεται «Θεός ἐπίγειος»

23. Ἀββᾶς Ἀμμωνᾶς, *Εἶπε Γέρον...*, Τό «Γεροντικόν» σέ νεοελληνική ἀπόδοση ὑπό Βασιλείου Πέντζα, Ἀθῆναι: Ἀστήρ, 1974, ἰ', 41-42.

ὅπως διηγοῦνται γιά τόν Ἀββᾶ Μακάριο τό μεγάλο. «Γιατί, καθώς ὁ Θεός σκεπάζει τόν κόσμο, ἔτσι καί ὁ Ἀββᾶς Μακάριος σκεπάζε τά ἐλαττώματα, ὅπου τά ἔβλεπε σάν νά μή τά ἔβλεπε καί τά ἄκουε σάν νά μή τά ἄκουε».²⁴

Μ' αὐτές τίς σκέψεις νομίζω ὅτι ἀντιλαμβανόμεστε τό πῶς μπορεῖ νά γίνει πρακτικά ἡ ἀσκησιή ἐν ἀγάπῃ στίς διαπροσωπικές μας σχέσεις, σύμφωνα πάντοτε μέ τίς ὑποθήκες ἐκείνου, γιά τόν ὁποῖο ὁ Γέρων Ἱερώνυμος τῆς Αἰγίνης συνιστοῦσε σέ κάποια κυρία: «Ἄν δέν ἔχῃς Ἰσαάκ Σῦρο, καί ἄν δέν ἔχῃς λεφτά νά τόν ἀγοράσῃς, νά πάρῃς μία τσάντα καί νά βγῆς νά ζητήσῃς χρήματα καί νά τόν πάρῃς».²⁵

24. Ἀββᾶς Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος, *Εἶπε Γέρων...*, λβ', 157. Πρβλ. τήν ἀπόκριση τοῦ Ἀββᾶ Ποιμένος σέ σχετική ἐρώτηση ἀδελφοῦ:

- «Ἄν δῶ φταίξιμο τοῦ ἀδελφοῦ μου, καλά θά κάμω νά τό σκεπάσω;

- Τήν ὥρα ὅπου θά σκεπάσουμε τό φταίξιμο τοῦ ἀδελφοῦ μας, θά σκεπάσῃ καί ὁ Θεός τό δικό μας. Καί τήν ὥρα ὅπου θά φανερώσουμε τό φταίξιμο τοῦ ἀδελφοῦ, θά φανερώσῃ καί ὁ Θεός τό δικό μας». Ἀββᾶς Ποιμῆν, *Εἶπε Γέρων...*, ξδ', 203.

25. Σωτηρία Δ. Νούση, *Ὁ Γέρων Ἱερώνυμος τῆς Αἰγί-*

2. Ἀνάδοχοι πταισμάτων.

Στήν προηγούμενη παράγραφο ἀφήσαμε ἀσχολίαστο τό δεύτερο μέρος τοῦ κειμένου πού παραθέσαμε ἀπό τόν νη' Λόγο τοῦ Ἀββᾶ Ἰσαάκ τοῦ Σύρου. «Ἄπλωσε τό χιτῶνα σου στόν ἁμαρτωλό καί σκέπασέ τον. Καί ἄν δέν μπορεῖς νά πάρεις ἐπάνω σου τά πταισμάτα του καί νά δεχθεῖς τήν τιμωρία καί τήν αἰσχύνῃ ἀντί γι' αὐτόν, τουλάχιστον δεῖξε ὑπομονή καί μὴν τόν ντροπιάσεις».²⁶

Τό κείμενο προτείνει ν' ἀνεβοῦμε ἢ νά κατεβοῦμε μείζονες καί ἐλάσσονες κλίμακες· μᾶς προσκαλεῖ νά γίνουμε ἀνάδοχοι τῶν πταισμάτων, τῆς τιμωρίας καί τῆς ἐντροπῆς τοῦ πταιόντος.

Ὅπως πάντα ἡ γραμμὴ τῶν Πατέρων ἀφήνει εὐρέα περιθώρια συμπεριφορᾶς, ἀκόμα καί τότε, ὅταν τά ὄρια εἶναι στενά καί μᾶς ὀρίζουν νά φερ-

νης (1883-1966), Ἀθῆναι: Ἐπτάλοφος, 1978, 190. Ὁ ἴδιος ἔλεγε, ὅτι τόν Ἰσαάκ τόν Σῦρο τόν εἶχε γιά Γέροντά του καί προέτρεπε: «Νά τόν ἔχῃς καί σύ» (σ. 75).

«Ἀνοίξετέ τον, διαβάσετέ τον, πλουτίσατε πνευματικά. Βέβαια δέν μποροῦμε αὐτά πού γράφει νά τά κάνουμε ὅλα ἐμεῖς. Ἐκεῖνοι ἦσαν ἄλλοι ἄνθρωποι. Ἐμεῖς νά τά διαβάζουμε καί μόνον γιά μετάνοια εἴμαστε» (σ. 189).

26. Ἰσαάκ Σῦρος, *Λόγοι ἀσκητικοί*, νη', *Φιλοκαλία τῶν νηπτικῶν καί ἀσκητικῶν*, 8B, 383.

θοῦμε ὅπωςδήποτε μέσα σέ πλαίσια ἀγαπητικά. Πάντα ὑπάρχει ἡ δυνατότητα μιᾶς κλιμακώσεως. Ἄν δέν μποροῦμε νά ἀναλάβουμε στή θέση του, ἀντί γιά τόν πταίοντα τά πταίσματά του, τήν τιμωρία του καί τήν ἐντροπή του, τουλάχιστο νά τόν ὑπομείνουμε καί νά μὴν τόν καταισχύνομε.

Πρῶτο στή σειρά θά ἐρχόταν νά γίνουμε κατά κάποιον τρόπο «ἀνάδοχοι»... Ἐμεῖς ἀντί γι' αὐτούς· ἐμεῖς στή θέση τῆ δική τους. Ὅπως ὁ ἀνάδοχος κατά τό Βάπτισμα ὁμολογεῖ στή θέση τοῦ ἀναδεκτοῦ ἢ τῆς ἀναδεκτῆς τήν πίστη, ἔτσι καί ὁ «ἀνάδοχος» στήν προκειμένη περίπτωση ὁμολογεῖ τήν ἐνοχή του, δέχεται τήν τιμωρία καί τήν καταισχύνη. Ὁ ἄλλος τότε, ὁ φταίχτης, ἀπαλλάσσεται ὅλων αὐτῶν τῶν συνεπειῶν.

Αὕτη ἡ στάση δέν εἶναι κάτι τό ἀσυνήθιστο στήν ποιμαντική διακονία τῆς Ἐκκλησίας μας. Τό νά παίρνουν δηλαδή ἐπάνω τους οἱ ποιμένες τά κρίματα τῶν ἄλλων, τῶν ποιμαινομένων. Σ' αὐτό μιμοῦνται ἄλλωστε τόν ἴδιο τόν Χριστό.

Οἱ προτροπές τῶν «Ἀποστολικῶν Διαταγῶν» ὀδεύουν πρὸς αὐτή τήν κατεύθυνση. Χρησιμοποιοῦν μάλιστα ἐν προκειμένῳ χαρακτηριστικό ρῆμα. Οἱ ποιμένες «χρή τοῦ λαοῦ τὰς ἀμαρτίας

ἐξιδιοποιεῖσθαι»²⁷, νά τίς κάνουν δηλαδή δικές τους, νά τίς οικειοποιοῦνται, νά τίς υἱοθετοῦν, ὅπως «αὐτός (ὁ Κύριος) πάντων ἡμῶν τὰς ἀμαρτίας ἀνήνεγκεν ἐπί τό ξύλον» (Α' Πέτρ. 2:24). Ὁ ἐπίσκοπος μάλιστα «ἰδιοποιεῖσθω τό πλημμέλημα, καί λεγέτω τῷ ἡμαρτηκῷ, ὅτι σύ μόνον ἐπίστρεψον, καγὼ τόν ὑπέρ σοῦ θάνατον ἀναδέξομαι, ὡς ὁ κύριος τόν ὑπέρ ἐμοῦ καί πάντων».²⁸

«Ἐξιδιοποιεῖσθαι», τί σπουδαία ἔννοια ἀλλά καί τί θαυμαστή ἐνέργεια ὑποδηλώνει!²⁹ Γιά νά καταφέρνουμε ὅμως νά ἐνεργοῦμε ἔτσι ἀπαιτεῖται νά ἔχουμε προχωρήσει πολύ στήν τέχνην

27. Ἀποστολικαί Διαταγαί, 2, 35, 9, ΒΕΠΕΣ 2, 34:3-6.

28. Ἀποστολικαί Διαταγαί, 2, 10, 6, ΒΕΠΕΣ 2, 26:24-26.

29. Τήν ἔννοια τῆς «ἐξιδιοποιήσεως» τήν ἀναπτύσσει μιλώντας μάλιστα γιά «τό χάρισμα τῆς ἐξιδιοποιήσεως» (Charisma der Aneignung) ὁ Ρώσος Μητροπολίτης Ἀντώνιος. Ὁ Πρωτοπρεσβύτερος Ἀντώνιος Ἀλεβιζόπουλος σέ εἰσήγησή του στά γερμανικά σέ Οἰκουμενικό Συμπόσιο τοῦ Regensburg (Δ. Γερμανία) τόν Ἰούλιο τοῦ 1971, μέ θέμα «Μετάνοια καί ἐξομολόγησι στήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας», ἀναφέρεται στό σχετικό βιβλίον τοῦ Μητροπολίτη Ἀντωνίου στά ρωσικά (New York 1966, σ. 58 κ.έ.), ὑποστηρίζοντας ὅτι τό χάρισμα αὐτό τό συναντοῦμε στοὺς σπουδαίους Ἑλληνες ἐξομολόγους (βλ. ἀνάπτυπο τῆς εἰσηγήσεως σ. 72-75).

τῆς ἀγάπης, νά ἔχουμε «γεράσει» ὑποδεχόμενοι καί ἀναδεχόμενοι τούς ἄλλους. Νά ἔχουμε, δηλαδή, ἀναδειχθεῖ μέ τήν ἀσκήση «γέροντες» πνευματικοί κι ὅταν ἀκόμα δέν μᾶς ἔχουν πάρει τά χρόνια. Ἡ ἡλικία ἄλλωστε δέν εἶναι καθοριστική γιά τήν ἀνάδειξη κάποιου ὡς γέροντα. Γιατί δέν εἶναι εὐκόλο νά φθάνουμε νά λέμε στό τέλος μιᾶς ἐξομολογήσεως ἢ ἀκροάσεως: «Παίρνω ἀπάνω μου τά λάθη σου σάν νά 'τανε δικά μου. Μετανοῶ καί προσεύχομαι γιά σένα».

Κι ὅμως οἱ μοναδικές φυσιογνωμίες παλαιότερων καί νεωτέρων Γερόντων τό τολμοῦν. Ὁ Ἀββᾶς Ἰσαάκ ὁ Σῦρος τό ὑποτύπωσε στήν ἀρχή· ὁ λόγος πού μόλις παραθέσαμε προέρχεται ἀπό ἕνα σύγχρονο γέροντα, τόν Ρῶσο στάρετς παπα-Τύχωνα (1884-1968) πού ἔζησε ἐξῆντα χρόνια στό Ἅγιον Ὄρος.

3. Γέροντες καί γέροντες.

Τό ὅτι ἡ παραπάνω στάση δέν εἶναι εὐκόλη καί δέν τήν κατορθώνουν ὅλοι οἱ «γέροντες» φαίνεται καί ἀπό τήν προσοχή πού μᾶς ἐφιστᾶται ὅταν πρόκειται νά διαλέξουμε κάποιον γέροντα γιά νά τοῦ ἐκθέσουμε τούς λογισμούς μας καί νά τοῦ ἐμπιστευθοῦμε τή ζωή μας. Παρόλο ὅτι συνιστᾶται ἡ ἐξαγόρευση τῶν λογισμῶν σάν κάτι τό καλό καί ὠφέλιμο, ἀπαιτεῖται μεγάλη προσοχή

καί διάκριση στήν ἐπιλογή ἐνός «διακριτικοῦ» γέροντα.

Ὁ Ἀββᾶς Μωϋσῆς, ἔτσι ὅπως παραθέτει τά λόγια του ὁ Ἅγιος Κασσιανός ὁ Ρωμαῖος εἶναι κατηγορηματικός: «Καλόν μὲν ἐστὶ μὴ ἀποκρῦπτειν τούς ἰδίους λογισμούς ἀπό τῶν πατέρων· οὐ μέντοι τοῖς τυχοῦσι λέγειν· ἀλλά καί γέρουσι πνευματικοῖς καί διάκρισιν ἔχουσιν ἐξαγγέλειν, οὐχί τοῖς διὰ χρόνον πεπολιωμένοις. Ἐπειδή πολλοί πρός τήν ἡλικίαν ἀποβλέποντες καί τούς ἑαυτῶν λογισμούς ἐξειπόντες, ἀντί θεραπείας εἰς ἀπόγνωσιν διὰ τῆς ἀπειρίας τῶν ἀκουόντων ἐνέπεσον».³⁰

Ὁ μὴ διακριτικός γέροντας, πού γέρασε χωρίς νά βάλει μυαλό —«ἐν τῷ μακρῷ χρόνῳ οὐκ ἐδιδάχθη»— ὀδηγεῖ λόγῳ τῆς ἀπειρίας του σέ ἀπόγνωση αὐτοῦς πού δέχεται. Τούς δέχεται, δηλαδή, χωρίς νά τούς «ὑποδέχεται». Ἀντί νά πάρει πάνω του τούς πειρασμούς τῶν ἀδελφῶν, νά τούς ἐνθαρρύνει κι ἂν δέν μπορεῖ νά τό κάνει τουλάχιστον νά τούς ὑπομένει, ἐκεῖνος τούς ἐμβάλλει εἰς ἀπόγνωσιν καί τούς καταισχύνει. Ἐνῶ ὁ μοναδικός λόγος πού ὁ «γέροντας» θά ἔπρεπε

30. Κασσιανός Ρωμαῖος, «Πρός Λεόντιον Ἡγούμενον», Φιλοκαλία, Τόμος Α', Ἀθήναι: Ἀστήρ, 1974, 90.

νά προφέρει είναι «μόνον μή απογνῶς» (ιερός Χρυσόστομος), ὁ ἀδιάκριτος γέροντας ὁδηγεῖ στήν ἀπελπισία αὐτοῦς πού τόλμησαν νά τόν συμβουλευθοῦν γιά τή σωτηρία τους.

Στίς περιπτώσεις αὐτές καί ἐπειδή στά ζητήματα τῆς πνευματικῆς ζωῆς καί τῆς καθοδηγήσεως ὁ καθένας μας δέν εἶναι ἀνεξέλεγκτος «νά κάνει τοῦ κεφαλιοῦ του», παρατηρεῖται πολλές φορές μία διορθωτική παρέμβαση τοῦ Θεοῦ ἄμεση ἢ ἔμμεση, πού ἐπαναφέρει στήν τάξη καί ὁδηγεῖ σέ ἐπίγνωση τόν «ἄπειρο» γέροντα καί σύμβουλο. Συναντᾶμε, δηλαδή, μία παράδοση ἐφαρμογῆς τῆς ἀρχῆς τῆς «ἐξειδιοποιήσεως». Ἐπειδή ὁ «γέροντας» δέν ξέρεי ἢ δέν μπορεῖ νά πάρει ἐπάνω του τούς λογισμούς, τούς πειρασμούς, τά λάθη τῶν ἄλλων καί τούς ἀπελπίζει καί τούς περιφρονεῖ, ὁ Θεός ἐπιτρέπει νά μεταστραφοῦν οἱ πειρασμοί καί νά τεθοῦν ἐπάνω του, γιά τό συμφέρον του, ὥστε νά καταλάβει ἐπί τέλους τί ἔκανε φερόμενος κατ' αὐτόν τόν ἀφιλόνητο τρόπο. Ἡ «ἐξειδιοποίηση» πραγματοποιεῖται τελικά ἔτσι κι ἄλλιῶς, θετικά ἢ ἀρνητικά.³¹ Οἱ «Γέροντες» προλαβαίνουν, ἀσκοῦνται καί ἀσκοῦν θετικά τό ἔργο τους.

31. Βλ. Ἀββᾶς Ποιμῆν, *Τό Γεροντικόν*, Ἀθήναι: Ἀστήρ, 1981, στ', σ', 85, 91.

4. Οἱ Γέροντες εἶναι ἡ ζωή μας.

Ἄπό καιρό ἤθελα νά μοῦ παρουσιασθεῖ ἡ εὐκαιρία γιά ν' ἀναφερθῶ στά εὐώδη αὐτά ἄνθη πού εὐδοκιοῦν στούς λειμῶνες τῆς ὀρθόδοξης πνευματικῆς ζωῆς. Σ' αὐτούς πού εἶναι παράκληση καί παραμυθία γιά τό λαό τοῦ Θεοῦ. Σ' αὐτούς πού εἶναι ἀνοιχτά «βιβλία» χωρίς χρονολογία (χ.χ.), διαρκῶς ἐπίκαιρα, πού τά ξεφυλλίζουμε καί τά φυλλομετρᾶμε κάθε τόσο καί βρίσκουμε ἀνάπαυση καί παρηγοριά. Εἶναι βιβλία πού «διαβάζοντάς» τα μᾶς κάνουν νά ταξιδεύουμε κατευθείαν γιά τήν καρδιά τοῦ Θεοῦ. Τό ταξίδι αὐτό περνᾶ ἀσφαλῶς μέσα ἀπό τίς καρδιές αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων.³² Οἱ Γέροντες στήν Ὀρθόδοξία εἶναι ἡ ζωή μας.³³

Αὐτό, ὁ πιστός λαός, μά καί πολλοί πού ἔχουν ἀκόμα καί ἀμφιβολίες γιά τήν πίστη, τό νιώθουν,

32. Ἐδῶ ὑπαινίσσομαι παραλάσσοντας ἀπόσπασμα ἀπό τό χριστουγεννιάτικο κήρυγμα τοῦ Κόπτη Πατριάρχου Σενούντα τοῦ Τρίτου στή χριστουγεννιάτικη Λειτουργία τῆς 6ης Ἰανουαρίου στό Κάιρο. «Ἡ θρησκεία», εἶπε, «εἶναι ἕνα ταξίδι γιά τήν καρδιά τοῦ Θεοῦ πού περνᾶ μέσα ἀπό τίς καρδιές τῶν ἀνθρώπων» (*Ἡ Καθημερινή*, 8 Ἰανουαρίου 1985).

33. Ὅπωςδήποτε ξεπερνᾶει τίς δυνατότητες τοῦ παρόντος ἄρθρου νά ἀναφερθοῦμε ἔστω καί ἀκροθιγῶς στό

τό αισθάνονται, τό ζούν καθημερινά. Αὐτή ἡ ἀντίληψη μάλιστα διαπιστώνουμε ὅτι «περνάει» καί μέσα ἀπό ἐνδιαφέροντα νεοελληνικά φιλολογικά κείμενα. Οἱ λογοτέχνες μας, ἄνθρωποι ἰδιαίτερα εὐαίσθητοι στήν ὁμορφιά, ἐλκύονται ἀπ' αὐτήν ὅταν καί ὅπου τή συναντήσουν. Τούς ἐλκύει ὅπωςδήποτε καί ἡ «αισθητική» τῶν Γερόντων. Γιατί οἱ Γέροντες κατέχουν τό δικό τους ἄρρητο κάλλος, μιά ὁμορφιά που μᾶς διαπερνᾶ καί μᾶς διαπεραιώνει πρὸς τόν «ῥαῖο κάλλι παρά τούς υἱούς τῶν ἀνθρώπων» (Ψαλμ. 44:3).

Δέν ἔμεινε λοιπόν ἀσυγκίνητος σ' αὐτήν τήν ὁμορφιά κι ὁ Μαρίνος Βελῆς, ἔφεδρος ἀξιωματικός τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ στόν πόλεμο τοῦ 1940-41, πού μετά τήν ὑποχώρηση, μέσω Ἀγίου Ὀρους πέρασε στή Μέση Ἀνατολή καί συνέχισε

«θεσμό» τῶν Γερόντων στήν Ὀρθοδοξία. Μιά πρώτη προσέγγιση ἐπιχειροῦμε στό βιβλίο μας: *Εἰσαγωγή στήν Ὀρθόδοξη Συμβουλευτική Ποιμαντική*. Ἐνδεικτικά παραπέμπουμε στήν παράγραφο 58: Ὁ θεσμός τῆς πνευματικῆς πατρότητας, τοῦ βιβλίου τοῦ Καθηγητῆ Χρήστου Γιανναρά, *Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἥθους*, Ἀθήνα: Γρηγόρη, 1979, 202-205. Στήν ὑποσημείωση ἀρ. 153 ὁ ἀναγνώστης βρίσκει συγκεντρωμένους τίτλους μελετῶν καί βιογραφιῶν τέτοιων πνευματικῶν καθοδηγῶν. Σέ βιβλία πού γράφτηκαν στή μνήμη Ἀγίων καί Γεροντάδων τοῦ αἰῶνα μας ἀναφέρεται τό περιοδικό *Σύναξη* 2 (1982) 80.

τόν πόλεμο γιά νά καταλήξει μέ τό ὄνομα Τιμόθεος μοναχός βιβλιοθηκᾶριος σέ κάποια ἀπό τίς Μονές τοῦ Ὀρους. Στά «τετράδια» πού κρατοῦσε ἐκεῖ ἀναφέρει τή συνάντησή του μέ τόν παπα-Τύχωνα, στό ρωσικό κελλί πού ἔμενε ὁ Γέροντας αὐτός μέ δυό ἄλλους πατέρες, τόν Θεοφάνη καί τόν Σέργιο.³⁴

Ἡ διήγηση αὐτή βρίσκεται στό δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου τοῦ Γιώργου Θεοτοκά «Ἀσθενεῖς καί Ὀδοιπόροι».³⁵ Εἶναι γνωστή ἡ συμβολή τοῦ ἔργου τοῦ Γιώργου Θεοτοκά στά νεοελληνικά γράμματα καί ἰδιαίτερα τῆς πίστεως του γιά τήν ἐπιστροφή στίς πηγές καί τήν Ὀρθοδοξία, ὡστε νά μή χρειάζεται ἐδῶ, αὐτή τή στιγμή, μιά συνολική ἀποτίμηση τῆς δουλειᾶς του.³⁶

34. Περισσότερα στοιχεῖα γιά τόν Γέροντα βρίσκουμε σέ μία ἔκδοση τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ὀσίου Δαβίδ Εὐβοίας τό 1972, 32 σ. Ὡς συγγραφεύς φέρεται ὁ Χ. Φιλοαθωνίτης. Ὁ Ἱερομόναχος Ἀγαθάγγελος καταγράφει τίς Ἀναμνήσεις του ἀπό τόν παπα-Τύχωνα, Θεσσαλονίκη: «Τό περιβόλι τῆς Παναγίας», 1982, 44 σ.

35. Γιώργος Θεοτοκάς, *Ἀσθενεῖς καί Ὀδοιπόροι*, Ἀθήναι: Ἔστια, 1979, 193-198.

36. Τό περιοδικό *Σύναξη* 9 (1984) 66-83, ἔδωσε δείγματα γραφῆς του καί μίλησε –μέ τό ἄρθρο τοῦ Ματθαίου Μουντέ (σ. 67)– γιά τήν ἄλλη πείνα καί τήν ἄλλη δίψα πού ὑπάρχει μέσα μας καί πού τήν ἐπισήμανε φανερά στήν

Ἡ συνάντηση ἐκείνη ἦταν συγκλονιστική γιὰ τὴ μετέπειτα πορεία τοῦ Μαρίνου. Ἀφήνουμε τὸν ἀναγνώστη νὰ τὴν παρακολουθήσει μόνος του, στό ἀπόσπασμα πού ἀκολουθεῖ στό παράρτημα, καί νὰ τὴ χαρεῖ μετέχοντας κι ὁ ἴδιος ἔμμεσα σ' αὐτὴν ὅσο μπορεῖ. Ἐκφράζουμε τὴν εὐχή ὅλοι μας ν' ἀξιωνόμαστε νὰ ἔχουμε τέτοιου τύπου συναντήσεις στὴ ζωὴ μας.

καρδιά μας ἐκεῖνος «ὁ μεστός δάσκαλος τέχνης, ἠθους καί ἀγάπης» ἐκλεκτός συγγραφέας Γιώργος Θεοτοκάς (1906-1968).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Κώστας Καφάτος

ΣΤΗ ΣΚΗΤΗ*

Τῆς σκήτης ἀπάλαφρα ἐκτύπησα τὴν πόρτα
κι ἀντήχησε στὸν οὐρανὸ ὁ κτύπος
πέφτοντας σάν ψιχάλα ἀνοιξιάτικη ἢ ἀντήχηση,
δίχως ἀπάντηση ἔμεινε ὁ χαιρετισμὸς
μέ σεβασμὸ ἀποτόλμησα νὰ πῶ: Εὐλογεῖτε.

Μυστήριο αἰώνιο ἔκρουβε ἡ σιωπὴ
ῶρες μπροστά στή σκήτη περίμενα μέ ὑπομονή,
ὥσπου στό βάθος ἕνας τσάχαλος ἤρεμος ἀκού-
στηκε.
Ἦταν τό περπάτημα τό ἀβίαστο τοῦ ὀσίου
πάνω στό χορτάρι τό ξερό λές καί μιὰ δύναμη
τόν καλωσόριζε.

Τίποτα ἄλλο δέ θυμᾶμαι· μόνο τό φῶς τό ὑπέρ-
γειο
ἔλαμπε διπλές λαμπάδες ἀναμμένες,
τά μάτια του τά ἤρεμα ἐφώτιζαν·
γλυκό μειδίαμα -ἀγγελικό- ὄλο σοφία καί ἀγά-
πη
καθὼς χαιρέτησε γαλήνια. Εὐλογεῖτε.

* Σύναξη 14 (1985) 52.

Ἔτρεξα ν' ἀσπασθῶ τό χέρι τό σεπτό,
 σάν ἀστραπή ἐπρόλαβε φιλώντας τό δικό μου,
 βρούσες ὀρμητικές ἔτρεξαν τά μάτια μου...
 Ἔμεινα κατάπληκτος... βουβός... κοκκαλιασμέ-
 νος,
 δάκρυα πύρινα μέ πνίξαν,
 μισολιπόθυμος σωριάστηκα μπροστά του,
 πρόλαβα τά πόδια του τ' ἄχραντα ν' ἀγκαλιά-
 σω...
 πάλι ἐκεῖνος – σάν ἀστραπή – μέ πρόλαβε
 κι ἀσπάσθηκε πρῶτος τά δικά μου.
 Τί ἀκολούθησε; δέν ξέρω· σεισμός ἢ σκοτάδι
 μ' ἀστραπές,
 μοῦ φάνηκε πῶς πέρασε ἀνεμοστρόβιλο φρικτό·
 φῶς ἱερό πλημμύρισε τόν κόσμο
 καθώς ἄνοιξα τά μάτια μου φελλίζοντας
 μέ δέος· Εὐλογεῖτε.

Γιῶργος Θεοτοκάς

[Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ]*

Ἐνα ἀπόγεμα, εἶχα ξεχαστεῖ πολλή ὥρα, καθι-
 σμένος στό πεζούλι τοῦ πηγαδιοῦ, στή μέση τοῦ
 περιβολιοῦ, ἀκούοντας τήν ἀργή ψαλμωδία τοῦ
 ἑσπερινοῦ, πού ἐρχότανε ἀπό τό παρεκκλήσι.
 Ἀναγνώριζα τή ζεστή φωνή τοῦ πατρός Σεργίου
 πού εἶχε, τήν ἡμέρα ἐκείνη, ἰδιαίτερη ἔξαρση. Ἐ-
 να ρυάκι ἔτρεχε δίπλα μου καί χανότανε στίς πρα-
 σινάδες. Τριγύρω μου ἤχοῦσαν τιτιβίσματα που-
 λιῶν. Αἰσθάνθηκα πολύ ἀδύναμος μέσ στήν κατά-
 ρα τοῦ κόσμου...

Ἐκεῖ ἀπάνω, βγήκε ἀπό τόν οἶκο ὁ πατήρ Θε-
 οφάνης καί στάθηκε ἐμπρός στήν πόρτα, μέ κά-
 ποια μεγαλοπρέπεια, στραμμένος πρὸς τό μέρος
 μου. Τό ὕφος μου, ὡς φαίνεται, ἀνάδινε πολλή
 θλίψη. Σιγά-σιγά, σέρνοντας τό βῆμα, μέ ζύγωσε
 καί κάθησε κοντά μου, στό πεζούλι.

– Εἶσαι στενοχωρημένος, γιέ μου, εἶπε.

– Ἔρχομαι ἀπό τόν πόλεμο, ἀποκρίθηκα, καί
 ξαναπηγαίνω στόν πόλεμο. Μπορεῖ νά μὴν ξα-
 ναδῶ τόν τόπο μου καί τόν ἄνθρωπό μου.

* Γιῶργος Θεοτοκάς, *Ἀσθενεῖς καί Ὀδοιπόροι*, Ἀθήναι:
 Ἔστια, 1979, 193-198.

– ‘Ο Θεός θά σέ βοηθήσει, εἶπε αὐτός, ἄν τόν πιστεύεις καί τόν παρακαλεῖς. Τό κακό πού ἔπενε στόν κόσμο εἶναι μεγάλο, ἀλλά πιό μεγάλος ὁ Κύριος.

– Ποιός φταίει; ρώτησα. Γιατί νά φτάσουμε ἐδῶ πού φτάσαμε;

– ‘Ολοι φταῖμε, ὅλοι εἴμαστε ἔνοχοι, κι ἐσύ κι ἐγώ κι οἱ ἄλλοι. Ἔνοχοι γιά ὅλα. Νά μήν τό βγάζουμε αὐτό ἀπό τό νοῦ μας, ποτέ. Μά ὁ Θεός δέν θ’ ἀφήσει τόν κόσμο νά χαθεῖ.

– Ποῦ νά στηριχθοῦμε; ρώτησα.

– Ἔχουμε στήριγμα τήν Ὁρθοδοξία. Αὐτή θά μᾶς σώσει, μέ τήν ἀγάπη καί τή λευτεριά, καί, μαζί μ’ ἐμᾶς, ὀλόκληρη τήν κτίση. Ἡ Ὁρθοδοξία δέν χάνεται, ὅ,τι καί νά γίνει. Πέφτουν οἱ Αὐτοκρατορίες, γκρεμίζονται πολιτισμοί, ἀλλάζει ὀλοένα ὁ κόσμος, μά ἡ Ὁρθοδοξία μένει, γιατί εἶναι μέσα μας ζωντανή, ὅπως τήν πρώτη μέρα πού μᾶς τήν ἔδωσε ὁ Χριστός, εἶναι ἡ ἴδια ἡ ζωή μας ἐν Χριστῷ. Κοίταξε μέσα σου καί θά τή δεῖς. Ρώτησε καί θά σοῦ μιλήσει, θά σέ ὀδηγήσει στό δρόμο τοῦ Θεοῦ, ὅποιοι κι ἄν εἶναι οἱ σκοποὶ σου.

Σωπάσαμε μερικές στιγμές, ἀκούοντας τό νερό καί τά πουλιά. Ἡ ἤρεμη, ἀκλόνητη βεβαιότητά του μοῦ ἔκανε. Χωρίς νά μπορῶ νά πῶ πῶς τή

συμμεριζόμενον τήν ἐποχή ἐκείνη, μοῦ ἔδινε, ὡστόσο, μιά ψυχική τόνωση.

– Μόνος μου ἀποφάσισα νά γυρίσω στόν πόλεμο, εἶπα. Κανείς δέν μ’ ἀνάγκασε παρά μονάχα μιά ὀρμή μέσα μου, πού δέν μπορῶ νά τῆς ἀντισταθῶ. Μά ἔτσι μοῦ ἤρθε σήμερα καί ἀναρωτιοῦμαι ἄν αὐτό πού κάνω εἶναι τό σωστό. Δέν ξέρω, πάτερ μου, ἄν ἡ ὀρμή πού μέ σέρνει εἶναι ἡ Ὁρθοδοξία.

– ‘Ο Θεός σέ λυπήθηκε, ἀποκρίθηκε αὐτός. Σήμερα ὁ στάρετς ἄνοιξε τά μάτια καί μᾶς μίλησε. Πήγαινε νά τοῦ ἐξομολογηθεῖς. Θά πάρεις δύναμη.

Νά ἐξομολογηθῶ; Δέν τό εἶχα σκεφτεῖ, ἀλλά, κατά τά φαινόμενα, τό περίγυρο μ’ εἶχε κιόλας ἐπηρεάσει καί βρῆκα τήν πρόταση φυσική. Δίχως νά περιμένει τή συγκατάθεσή μου, ὁ πατήρ Θεοφάνης σηκώθηκε.

Τόν ἀκολούθησα. Τό βράδι εἶχε ἀρχίσει νά πέφτει καί τό σπίτι νά σκοτεινιάζει. Μπήκα, γιά πρώτη φορά, στό δωμάτιο τοῦ γέροντα Τύχωνα, πού εἶταν σχεδόν γυμνό, σάν τό δικό μου. Δίπλα στό κρεβάτι, ὑπῆρχε ἕνα μικρό τραπέζι μέ εἰκονίσματα, ἀκουμπισμένα στόν τοῖχο, καί μ’ ἕνα καντήλι ἀναμμένο, καθώς καί μέ μερικά παλαιά καί φθαρμένα ἐκκλησιαστικά βιβλία, ἐλληνικά

καί ρωσικά. Από τ' ανοιχτό παράθυρο, καθώς και τούτη τήν ώρα πού γράφω, έρχόντανε άπαλά τά άρώματα τής άνοιξης.

Ο σάρετς είταν ξαπλωμένος, μέ τά μάτια άνοιχτά, στυλωμένα στό κενό, μέ άραιά μαλλιά και γένια. Η έξαντλησή του είταν μεγάλη. Η μορφή του έδινε μιάν έντύπωση σάν νά είταν άχρωμη και διάφανη, σάν νά κόντευε νά έξαύλωθει. Δέν καταλάβαινες πώς άνάσαινε, δέν είχε παρά έλάχιστη ζωή, σάν νά τόν έδενε άκόμα μέ τοϋτον τόν κόσμο ένα άόρατο νήμα, έτοιμο νά κοπεί από στιγμή σέ στιγμή. Ο πατήρ Θεοφάνης έσκυψε και τοϋ μίλησε ψιθυριστά, στή γλώσσα τους. Αϋτός κάτι άποκρίθηκε και μοϋ έγνεψε νά καθήσω δίπλα του, σέ μιá καρέκλα.

— Μίλησέ του λεύτερα, είπε ό Θεοφάνης. Ξέρει έλληνικά. Μήν περιμένεις νά σοϋ πεϊ πολλά λόγια, δέν έχει τή δύναμη. Από τά λίγα πού θά πεϊ, έσύ θά καταλάβεις.

Έφυγε κι έκλεισε τήν πόρτα. Πόσην ώρα πέ- ρασα μόνος, εκεί μέσα, μέ τόν έτοιμοθάνατο γέροντα, δέν μπορω νά ύπολογίσω. Ίσως πολϋ, ίσως λίγο, μά αϋτό τό διάστημα χρόνου είταν τόσο πυκνό, τόσο έντονο, πού ζυγίζει σήμερα στή μνήμη μου περισσότερο από όλόκληρες δεκαε- τίες. Στην άρχή, έμεινα και τόν κοίταζα βουβός,

άπορροφημένος από τήν άπροσδιόριστη γοητεία πού άσκοϋσε άπάνω μου. Ένιωθα τώρα, στή μορφή του, κάτι πού δέν είτανε μονάχα ανθρω- πινο, μά και άγγελικό, σάν νά βρισκότανε κιόλας ή ψυχή του άνάμεσα στό ένθάδε και τό επέκει- να. Κουνοϋσε όλόένα τά χείλια του σιωπηλά, σάν νά έλεγε κάτι από μέσα του επίμονα, πάντα τό ίδιο. Μιά-δυό φορές, πού βγήκε από τό στό- μα του ένας ψίθυρος, τόν άκουσα νά προφέρει τ' όνομα τοϋ Χριστοϋ. Ένας άέρας μυστηρίου και μυσταγωγίας μέ συνεπήρε. Τό βλέμμα τοϋ γέρο- ντα στράφηκε πρós έμένα.

— Μίλησε, μοϋ είπε σιγανά, χωρίς νά διακόψει αϋτό πού έλεγε κατ' ιδίαν.

Μίλησα. Άνοιξα όλότελα τήν καρδιά μου, τήν άφησα νά χυθεί έξω, τά είπα όλα όσα μέ βάραι- ναν... Είπα τήν άγωνία μου, τό χάος πού έβλεπα στή ζωή μου και στή ζωή τοϋ κόσμου. Τά είπα όλα, έτσι όπως μοϋ ήρθανε, νευρικά, συγκεχυμέ- να, μέ οδύνη.

Κάποτε σταμάτησα. Ο γέροντας κοίταζε ίσια μπροστά του και όλόένα κουνοϋσε τά χείλια. Νά μέ είχε τάχα άκούσει, νά μέ είχε καταλάβει; Πε- ρίμενα ένα νεϋμα του για νά κρίνω τί έπρεπε νά κάμω. Όμως αισθανόμουν μιá ξαλάφρωση, τό άδειασμα τής ψυχής μου μέ είχε ώφελήσει.

Γύρισε πάλι και μέ είδε. Αισθάνθηκα στό βλέμμα του μιά μεγάλη γλυκύτητα, μιάν απέραντη καλοσύνη πού μέ ζέσταινε και μέ παρηγορούσε. Μά δέν εΐτανε μόνο καλοσύνη. Μέ κοιτάζε σαν κάποιος πού μέ ήξερε από τά πιά μικρά μου χρόνια, κάποιος πού εΐχε υπ' όψη του όλόκληρη τήν ως τή μέρα εκείνη ζωή μου, αλλά και τά τωρινά προβλήματα της, τίς δυνατότητές της, τό δρόμο πού ανοιγότανε μπροστά της. Εΐταν ή καλοσύνη του πατέρα πού αγαπά τό παιδί του και τό γνωρίζει καλά και μαντεύει τά όριά του και τά μελλούμενά του και τό αφήνει νά λείει, χωρίς νά τό διακόψει και νά του εναντιωθεί, γιατί τό καταλαβαίνει καλύτερα απ' ό,τι εκείνο καταλαβαίνει τόν έαυτό του.

– Παίρνω απάνω μου τά λάθη σου, εΐπε, σαν νά 'τανε δικά μου. Μετανοώ και προσεύχομαι για σένα.

Ξανάρχισε, λίγη ώρα, νά κουνά τά χείλια, σιωπηλά. Κρατούσα τήν αναπνοή μου.

– Πήγαινε τό δρόμο σου, συνέχισε. Ό Κύριος σέ δοκιμάζει. Αργότερα, μπορεί νά ξανάρθεις έδω, μοναχός σου.

Σώπασε πάλι. Άραγε πόσην ώρα; Στο τέλος, πρόφερε μιάν ακόμα φράση πού, όσο περνοϋν τά χρόνια, μου έντυπώνεται βαθύτερα και κρατά

τό πνεϋμα μου σέ έγρήγορη και αναμονή.

– Όταν θά εΐσαι άξιος, εΐπε, θά λάβεις έντολή.

Έξαφνα, εΐχα μιά παράξενη έντύπωση πού δέν θά μπορούσα τότε νά τήν εξηγήσω – και πού δέν ξέρω και σήμερα αν εΐταν έντύπωση μιās στιγμής ή κάτι πού βάσταξε ώρα – ότι ή διάφανη μορφή του σάρετς εΐχε γίνει όλόφωτη, σαν νά τήν ξεφεγγε μιά λάμψη πού νόμισα πώς έβγαινε από μέσα της. Εΐταν ένα φως απερίγραφο, σά νά μήν εΐταν του κόσμου τούτου. Ακτινοβολούσε τόσο έντονα ώστε εΐτανε σαν νά έσβησε όλόγυρα τό καθετί. Δέν έβλεπα πιά παρά μόνο τή μορφή αυτή, ανάλαφρη και μετέωρη, πού θά έλεγεσ ότι εΐχε αποσπαστεί από τήν πραγματικότητα τής ύλης. Γονάτισα και του φίλησα τό χέρι. Δέν μέ πρόσεχε πιά, απορροφημένος από τήν έκστασή του. Βγήκα άθόρυβα και κλείστηκα στην κάμαρά μου. Μέ κατείχε όλόψυχα ένα αίσθημα υπέρτατης ευδαιμονίας πού δέν εΐχα ζήσει, ως τότε, ποτέ. Ούτε ήξερα ούτε εΐχα τήν ικανότητα νά σκεφτώ τί νά εΐταν άραγε αυτό πού ένιωθα και πώς μου εΐτανε δυνατό, στίς δραματικές εκείνες περιστάσεις, νά αισθάνομαι τόσο ευτυχισμένος.

Ούτε εάν ποῦ βρισκόμουν ούτε ποῦ πήγαινα μπορούσα πιά νά κρίνω. Συνέπαιρνε τήν καρδιά μου κάτι τό ἄπειρο, τό αἰώνιο, πού μέ πλημμύριζε γλυκύτητα καί ἀγάπη. Ὅλες μου οἱ ἀγωνίες εἶχαν καταλαγιάσει μέσα μου καί δέν αἰσθανόμουν τίποτα ἄλλο παρά αὐτήν τήν προσέγγιση μέ τήν αἰωνιότητα καί τό ξεχείλισμα, στήν ψυχή μου, τῆς ἀγάπης. Πολύ ἀργά, μέ πῆρε ἕνας ὕπνος ἔλαφρός καί κομμένος καί, κάθε φορά πού ξυπνοῦσα στριφογυρίζοντας στό σκληρό μου κρεβάτι, μέ γέμιζε πάλι τό ἴδιο αἶσθημα εὐτυχίας πού μοῦ φαινότανε σάν νά καταύγαζε ὅλη τήν πλάση.

Τήν ἄλλη μέρα, μίλησα γιά τά γεγονότα αὐτά στόν πατέρα Θεοφάνη. Δέν ἔδειξε καμμιάν ἐκπληξη οὔτε ιδιαίτερη περιέργεια. Εἶτανε γι' αὐτόν πράματα γνωστά, κοινά, πολυδοκιμασμένα.

– Ἄν εἶδες τό φῶς τοῦ Πνεύματος νά ἀστράφτει στό πρόσωπό του, εἶπε, αὐτό σημαίνει πώς τό ἔχεις κι ἐσύ μέσα σου. Μά πρέπει νά δοκιμαστεῖς γιά νά τό βρεῖς. Νά δοκιμαστεῖς ἀκόμα πολύ.

Μάκρυνε στό περιβόλι, μέ τό ἀργό, κουρασμένο του βῆμα, ἀλλά, σέ λίγο, στάθηκε κάτω

ἀπό μιά γέριχη ἐλιά, στράφηκε πάλι πρὸς ἐμένα καί μοῦ ἔγνεψε, μέ τό χέρι, νά τόν πλησιάσω.

– «Πάντοτε χαίρετε», εἶπε, «ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε... Τό Πνεῦμα μή σβέννυτε... Ἡ Χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεθ' ὑμῶν...» (Β' Θεσσ. 5:16-28).

ΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΤΟΥ «ΚΑΝΙΣΤΡΟΥ»
«Η ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ» ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝ
ΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ ΤΥΠΩΘΗΚΕ
ΤΟ ΝΟΕΜΒΡΙΟ ΤΟΥ 1998 ΣΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑ
ΦΕΙΟ ΤΟΥ ΣΤΕΛΙΟΥ ΛΕΙΒΑΔΙΩΤΗ ΣΤΗ
ΛΕΥΚΩΣΙΑ ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ
ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΚΑΙ ΣΤΑΥΡΟΠΗΓΙΑΚΗΣ ΜΟΝΗΣ
ΑΓΙΟΥ ΝΕΟΦΥΤΟΥ

